

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA SOCIALNO DELO

Maruša Šoklič

DUŠEVNE STISKE KOT POSLEDICA MIGRACIJ

Diplomsko delo

Ljubljana, 2017

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA SOCIALNO DELO

Maruša Šoklič

DUŠEVNE STISKE KOT POSLEDICA MIGRACIJ

Diplomsko delo

Mentor:izr. prof. dr. Bogdan Lešnik

Ljubljana, 2017

Ključne besede: imigranti, študij primera, identiteta, kulturni šok, duševne stiske

Povzetek: V teoretičnem delu diplomskega dela predstavim vrste, vzroke in motive migracij. Nato predstavim prilagajanje na novo okolje, od integracije do asimilacije. Pomemben del diplomskega dela zavzema socializacija, identiteta in kulturni šok. Predstavim še ovire in vlogo socialnega dela pri reševanju imigrantskih problemov. Rdeča nit diplomskega dela so duševne stiske, ki so opisane skozi posamezna poglavja. Raziskovalni del diplomskega dela je študij primera. Prikazuje življenje imigrantke, od prilagajanja na novo okolje do duševnih stisk.

Title: Migration and Mental Health Issues

Key words: immigrants, case study, identity, culture shock, mental health issues

Summary: In the theoretical part of the thesis I present types, causes and motives of migrations. Later on I present adaptation to the new environment from integration to assimilation. Important parts of the thesis take socialization, identity and culture shock. And then I look into difficulties and the role of social work addressing to problems of immigrants. Silver lining of the thesis are mental health issues which are present in each of the topics. Research part of the thesis is study case. It demonstrates the life of the immigrant from adaptation to the new environment to mental health issues.

VSEBINA

1	TEORETIČNI UVOD	1
1.1	MIGRACIJE	1
1.1.1	Vzroki in motivi migracij	4
1.1.2	Vrste migracij	7
1.2	INTEGRACIJA	9
1.2.1	Asimilacijske stopnje.....	13
1.3	SOCIALIZACIJA, IDENTITETA IN KULTURNI ŠOK.....	18
1.3.1	Socializacija.....	18
1.3.2	Identiteta	21
1.3.3	Kulturni šok	24
1.4	KSENOFOBIA, RASIZEM IN DISKRIMINACIJA	28
1.5	SOCIALNO DELO.....	31
1.5.1	Antirasistično in medkulturno socialno delo	32
2	PROBLEM	37
3	METODOLOGIJA	38
3.1	Vrsta raziskave.....	38
3.2	Glavne raziskovalne teme	38
3.3	Merski instrumenti	39
3.4	Opredelitev enot raziskovanja	39
3.5	Zbiranje podatkov	39
3.6	Obdelava in analiza gradiva.....	40
4	REZULTATI IN RAZPRAVA	41
5	SKLEPI.....	47
6	PREDLOGI	49

7	UPORABLJENA LITERATURA	50
8	PRILOGE	52
8.1	Priloga: Intervju	52

1 TEORETIČNI UVOD

1.1 MIGRACIJE

Da bi razumeli migracije in njihovo kompleksnost, moram najprej razložiti osnovo, in sicer dojemanje odnosa med kulturo in družbo. Lukšič - Hacinova opredeljuje (1999: 29–30):

1. Družba je vseobsegajoč fenomen, kultura pa je eden od družbenih pojavov. Kultura zajema le del družbene stvarnosti. Njene pojave se razume kot spontane procese, ki izhajajo iz družbene strukture. Ta stališča so se razvila v okviru teorije družbe ali sociologije. Poudarja se pomen družbe, družbenih odnosov in institucionalne strukture, racionalnosti, moči, statusa, vlog, vrednot in družbene kulture. Od Comta dalje je bila sociološka pozitivistična tradicija pod močnim vplivom dualističnega pojmovanja stvarnosti, ki je v tem času prežemalo filozofsko misel in se je obdržalo vse do danes. Osnovno načelo je bipolarna delitev med pojmi. Na primer družba in narava, bistvo in pojav, struktura in vsebina, prav tako pa tudi družba in kultura.
2. Kultura je vseobsegajoča. Opredeljena je v odnosu do narave in ne do družbe. Družba je le del nje. Za razliko od prvega pristopa, kjer je poudarek na racionalnosti posameznika in družbe, pride tu v ospredje iracionalno in čustveno. Pri tem vprašanju je prišlo do razlik med socialno in kulturno antropologijo. Sam spor se je osredotočil bolj na vprašanje dvojnega dojemanja odnosa med strukturo in vsebino, nanju pa se posredno navezujeta tudi družba in kultura, saj je struktura družbeno, vsebina pa kulturno določena. V socialni antropologiji struktura in funkcije kulture določajo njeno vsebino, kultura pa je institucionalizirana v družbenem smislu. Za razliko od tega se v teorijah kulturne antropologije poudarja, da je kultura splet idej, norm, vrednot, ki vplivajo na obnašanje. Vse to je vsebina, primarno, ki vzpostavlja strukturo in določa funkcije.
3. Kompromis med prvim in drugim pristopom.

Pojma kulture in družbe sta na novo opredelila Kroeber in Parson leta 1958 (Rihtman-Avguštin, 1976: 7 v Lukšič - Hacin 1999: 29). Pravita, da je kultura omejena na (re)produkcijo obrazcev in vsebine, vrednot, idej in drugih vsebin, ki imajo simbolni

pomen in kot taki oblikujejo človekovo obnašanje in njegove produkte. Pojem družbene strukture ali družbe označuje sistem odnosov in interakcij med posamezniki in skupnostmi. Ločevanje kulturnih in družbenih vidikov ne predstavlja klasifikacije konkretne stvarnosti. To sta samo dva različna analitična pristopa, ki ob analizi iste stvarnosti in istih procesov poudarjata različne dejavnike. Medsebojno se ju ne da prenašati, reducirati enega na drugega. Sta analitično neodvisna. Neproduktivno in nepomembno je razmišljanje o tem, kaj je važnejše, bolj točno ali bolj bistveno.

Podobno definicijo kulture predstavi tudi Bauman, ki pravi da kultura obsega cilje, vrednote, pomene in tipe, ki imajo svoj izvor zunaj posameznika, a jih je le ta ponotranjil v procesih socializacije oziroma inkulturacije. Družba je manifestacija ponotranjenj. Kultura je povezana s komunikacijo in simbolnim, družba pa je povezana s procesi zadovoljevanja človekovih potreb, kar poteka v skladu s kulturo. Bauman izpostavi prepletenost, vzajemnost kulture in družbe kot izraz istih fenomenov z analitičnim poudarkom zdaj na enih, zdaj na drugih elementih. Med družbo in kulturo se vzpostavlja vzajemen odnos in hkratnost (Bauman 1966: 5–14 v Lukšič - Hacin 1999: 30).

Avtorji definicije kulture in družbe dojemajo podobno. Družba in kultura sta med seboj tako prepleteni, da je mejnik med njima težko postaviti oziroma ga niti ni potrebno. Družba brez kulture ne bi obstajala in obratno. Pomembno pa je razumeti, da se družba in kultura oblikujeta v vsakem okolju drugače. Vrednote, norme, statusi in vloge so si v različnih družbah različni. Na primer, v Indiji še vedno velja kastni sistem, ki temelji na vlogah in statusih. V Iraku so ženskam odvzete pravice in zanje je to kulturno sprejemljivo. Bistvo, ki ga želim izpostaviti, je, da so družbene in kulturne razlike med državami lahko zelo velike lahko pa obstajajo samo razlike v vedenju in je tudi to dovolj, da ob vstopu v novo okolje ljudje na nanj reagiramo drugače. Vendar več o tem pišem v poglavju integracija. Pri menjavi družbe torej pride do migracij.

Migracije obstajajo, odkar obstaja človek. Selitve so stanje človeka, tako kot rojstvo, razmnoževanje, bolezen in smrt. Migracije kot družbeni procesi so odziv na bolj ali manj kompleksne ekonomske in ekološke, socialne in kulturne eksistenčne in družbene razmere, razen izгона in bega (Bade 2005: 8).

Bade govori, da so migracije prisotne v človeštvu, odkar obstaja. Klinar pa se osredotoča na kasnejše, organizirane migracije.

Migracije se začenjajo s kapitalistično družbo. Zaradi industrializacije in uporabe modernih tehnologij se je pojavila možnost gibanja po prostoru. To so olajševala prevozna sredstva in razvita komunikacijska sredstva. Posamezniki so se preseljevali iz gosto naseljenih ruralnih območij zaradi težavnih ekonomskih razmer v družbe, kjer so se jim odpirale boljše ekonomske možnosti kot v domačem okolju. V razvitem monopolnem kapitalizmu so se razvile nove značilnosti mednarodnih migracij in pojavile so se nove oblike migracij. Bistvene značilnosti sodobnih migracij je težko navesti, saj je težko ugotoviti, kaj je prinesel razvoj modernih migracij. Struktura imigrantov se vseskozi spreminja (Klinar 1976: 32–35).

Migracije so star družbeni pojav in pomenijo spreminjanje svojega geografskega in socialnega okolja. Migracije omogočajo srečevanje z drugimi ljudmi, spreminjanje odnosov, navad in izkušenj ter omogočajo srečevanje z novim socialnim okoljem. Medtem ko se odvija geografska in socialna mobilnost, pa se spreminja socialno okolje, kompleksnost družbenih odnosov in zamenjava socialnega sistema, kot so institucije, norme in vrednote. »Migracije združujejo pojem emigracij in pojem imigracij. Emigracije predstavljajo gibanje ljudi iz njihove izvirne (emigrantske) družbe, odhajanje, izseljevanje in beg v tujino, ki predstavlja imigrantsko družbo. Imigracije pa pomenijo trajni prihod, priselitev, vselitev v imigrantsko družbo« (Klinar 1976: 15–17).

Fizično gibanje posameznika v geografskem prostoru povzroči relativno trajno spremembo prebivališča. Z migracijo posameznik pridobi novo prebivališče v imigrantski družbi. Preseli se za stalno ali pa za določen čas. Spreminjanje socialno-kulturnega okolja pomeni, da se narodi in države med seboj razlikujejo glede na socialni sistem in kulturo. Za razločevanje imigranta od obiskovalca, turista ali drugih kategorij, ki se trajno gibljejo, na primer sezonski delavci, je potrebno, da ostane v novi imigrantski družbi dlje časa oziroma več kot leto dni. Pri tem prehod iz emigrantske v imigrantsko družbo pomeni prekinitev odnosov z emigrantsko in vzpostavitev novih odnosov z imigrantsko družbo. Ob prehodu zapustijo prvotni socialni sistem in kulturo ter se prilagodijo novemu socialnemu sistemu, stopijo v drugo kulturo. Ob tem se razvijajo novi odnosi in spremenijo potrebe, norme, ki se spremenijo v vrednote. Spremembe nastanejo na vseh družbenih ravneh. Imigranti so primorani spremeniti svojo nacionalno identiteto; kulturo, jezik in navade. Ne doživijo sprememb le v interakcijskem sistemu, vendar hkrati povezujejo med seboj emigrantsko in imigrantsko družbo, ki se obenem tudi spreminjata. Odločitev za migracijo ni naključna. Zaradi nezadovoljenih potreb ali ne uresničitvi svojih pričakovanj lahko osebe živijo v

razočaranju in negotovosti. Emigranti pridejo do sklepa, da svojih načrtovanj, potreb in interesov ne morejo zadovoljiti v emigrantski družbi, hkrati pa so mnenja, da se njihove potrebe in želje lahko uresničijo v imigrantski družbi (Klinar 1976: 17). Že v zgodovini je obstajala selektivnost migracij. Pri klasičnih med kontinentalnih migracijah je bila pomembna fizična vzdržljivost. Potovanja so prestali le fizično najbolj vzdržljivi imigranti. V novem socialnem okolju pa se je selekcija nadaljevala, le da je fizično vzdržljivost zamenjala psihična. Vzdržijo lahko le psihično odporni, ki jih adaptacija in akulturacija ne zlomi (Klinar 1976: 31).

1.1.1 Vzroki in motivi migracij

S spremembami družbenih okoliščin se spreminjata tako značaj in struktura migracijskih tokov kot tudi motivi priseljevanja. Vzroki pogosto izhajajo iz teorije o dejavnikih odbijanja in privlačenja, vendar pa ti dejavniki ne pojasnjujejo, zakaj se nekateri posamezniki odselijo, drugi pa ne. Na odločitev posameznika vplivajo tudi subjektivni dejavniki in posameznike socialno-psihološke osebnostne lastnosti (Medvešek 2010: 56).

Vsi podobno zajemajo motive migracij, s tem da se Kraljeva osredotoča predvsem ekonomske vzroke migracij, Medveškova in Klinar pa se ukvarjata s širšim aspektom motivov in vzrokov migracij.

Družboslovno raziskovanje se osredotoča na strukturne dejavnike, ki vplivajo na emigracijo iz emigrantskih držav, na strukturne sile, ki privlačijo imigrante v imigrantske države, na strukturne sile, ki privlačijo imigrante v imigrantskih državah, in na motivacije, cilje in pričakovanja ljudi, ki se na te strukturne sile odzivajo in tvorijo populacijo migrantov. Kot vezni člen med območji emigracije in imigracije se vzpostavljajo socialne in ekonomske strukture (Kralj 2008: 150).

Dejavniki odbijanja in privlačenja se pojavljajo v obeh družbah, tako emigrantski kot imigrantski družbi. Na odločitev o emigraciji vpliva kombinacija dejavnikov privlačenja, odbijanja in nevtralnih dejavnikov v obeh družbah v povezavi z motečimi ovirami, vrinjenimi med emigrantsko in izbrano imigrantsko družbo. Negativni in pozitivni dejavniki emigrantske družbe so jim poznani, medtem ko jim imigrantska družba predstavlja neznanko. Bojijo se tujine, adaptacije in asimilacije zaradi pomanjkanja

informacij. Dejavniki odbijanja so: ekonomska stagnacija, zmanjševanje nacionalnih virov, padec standarda, nizek dohodek, brezposelnost, politična diskriminacija ali druga vrsta diskriminacije, politično preganjanje, majhne možnosti vpliva ali participacije, alienacija, naravne katastrofe, omejene možnosti za osebni razvoj in druge. Na drugi strani so dejavniki privlačenja: ekonomski razvoj, dvig standarda, dvig dohodka, možnosti za ustrezne zaposlitve in za poklicno promocijo, izobraževalne možnost, povezano družinsko in sorodstveno življenje, možnosti za koristno izkoriščanje prostega časa (kulturne in rekreacijske možnosti), možnosti za strokovno povezovanje in druge. Dejavnike privlačenja in odbijanja je potrebno ločevati med tistimi, ki so osnovani na potrebah in interesih, in tistimi, ki nastajajo zaradi nujnosti, to so lahko naravne katastrofe in vojne, saj gibanje zaradi nujnosti ni selektivno, ta se uresničuje samo pri migracijah, ki nastajajo na osnovi potreb in interesov. Prav tako so dejavniki privlačenja in odbijanja odvisni tudi od promocije. Na primer, v ekonomsko razvitih imigrantskih družbah, kjer se kaže potreba po delovni sili, predstavljajo dejavnike privlačenja v te družbe, ki naj bi jim zagotovili novo potrebno delovno silo iz imigrantskih delavcev. Torej ni mogoče preprosto obrazložiti vzrokov in motivov migracij, saj je to zapleten in kompleksen socialni fenomen. Potrebno je upoštevati socialno okolje vsakega posameznika in ugotoviti, kateri so objektivni dejavniki odbijanja in privlačenja. Ne smemo pa zanemariti subjektivnih dejavnikov, vrednotenja dejavnikov privlačenja in odbijanja, saj vse to oblikuje interese posameznika. Kadar se emigranti ne počutijo dobro v svoji emigrantski družbi in so nezadovoljni s svojim socialnim statusom, njihovi interesi ostanejo neizpolnjeni in se počutijo negotovo, saj ne vidijo dovolj možnosti za uresničevanje svojih potreb in se njihova motivacija za vztrajanje v emigrantski družbi manjša. V kolikor so odnosi z emigrantsko družbo slabi in obstaja premajhna povezanost ali skladnost s cilji, je to dodatna motivacija za spremenitev svojih vlog. Ozadje nezadovoljstva, ki jih spremlja želja po zadovoljitvi potreb in interesov, čeprav svojih možnosti v imigrantski družbi ne poznajo, imajo zaradi nezadovoljevanja potreb v emigrantski družbi dve alternativni: se sprijaznijo z majhnimi možnostmi v emigrantski družbi ali emigracija (Klinar 1976: 23–26).

Ekonomski in demografski vzroki:

Svet je razdeljen na revne in bogate družbe, ki jih spremljajo ekonomski padci in vzponi. Bogate družbe imajo nakopičen kapital, moderno tehnologijo in strokovnjake. Dinamika razvoja je hitra, zahteve po delovni sili naraščajo, odprejo se vrata tujim imigrantom. Na

začetku so prihajali nekvalificirani delavci, kmetje, pozneje pa vse bolj kvalificirani industrijski delavci in strokovnjaki. Zaradi možnosti zaposlitve, višjih dohodkov in boljšega življenjskega standarda so v bogate družbe prihajali imigranti iz nerazvitih družb. Ekonomski motivi in vzroki migracij so povezani s spodbudami za emigracijo; kdor išče izboljšanje svojega ekonomskega statusa z odhodom iz emigrantske družbe, to hkrati počne zato, da bi si pridobil boljši socialni status, omogočil socialni napredek. Prav tako si želi boljše šolanje za svoje otroke, jim zagotoviti socialno varnost, ustrezno kulturno okolje in se izogniti omejenim možnostim participacije (Klinar 1976: 27–29).

Politični in vojaški vzroki:

Pri nasilni spremembi politične oblasti lahko pride do političnega preganjanja, nasilja, diktature, omejevanja političnih pravic in svoboščin. Politični preganjanci, begunci, brezdomci, dezerterji so zato prisiljeni emigrirati (Klinar: 1976: 29).

Osebni in družinski vzroki:

Osebnih motivov je veliko, pogosto so z njimi povezani družinski odnosi. Družina lahko spodbuja ali zavira migracijo. Prav tako lahko družinski odnosi motivirajo imigrante k remigraciji, zaradi bolezni v družini. Poleg družinskih odnosov so pomembni tudi prijateljski primarni odnosi, katere je prav tako težko razdreti, hkrati pa jih je težko vzpostaviti v novem socialnem okolju. Socialni krog opravlja pomembne posvetovalne in terapevtske dejavnosti, katerih pomen se upošteva pri odločanju za migracije. Lahko pa prekinitev primarnih odnosov, na primer razveza, spodbudi interes po spremembi geografskega in socialnega okolja (Klinar 1976: 30).

Pri osebnih in družinskih vzrokih je potrebno izpostaviti pomembnost socialnega kroga, ki opravlja posvetovalne in terapevtske dejavnosti. Ko migranti zapustijo svoje primarno socialno okolje, se morajo soočiti z novim, ga na novo vzpostaviti in ta vmesni čas nimajo podpore, ki so je bili deležni v emigrantski družbi. Morda te iste podpore zaradi raznolikih kultur in drugačnega načina življenja nikdar ne dosežejo.

Prostovoljna in prisilna izselitev:

Tako prostovoljna kot prisilna izselitev sta relativna pojma, mejo med njima je težko določiti. Prisilna izselitev je v veliki meri lahko povezana s političnimi dejavniki, najbolj značilno dejstvo pa je, da povratek v staro okolje ni možen. Prisilna izselitev je povezana

tudi s pravno degradacijo posameznika, ko se mu iz različnih, lahko tudi političnih razlogov, onemogoča opravljanje dela, za katerega je usposobljen in se ga postopno potiska med najnižje socialne sloje. Objektivnost in subjektivnost prisile pri proučevanju intenzivnosti resocializacijskih procesov nista pomembni. V posameznikovi zavesti sta izgon in prepričanje o nujnosti izselitve zaradi lastne varnosti, četudi neutemeljeno, podobno zapisana. Kadar posameznik verjame, da mora zaradi lastne varnosti oditi, verjame svojemu občutku in ima svojo resnico. Pri izgonu je dejstvo prisile očitno, v drugem primeru pa nepreverenost dopušča dvom posameznika, ki se ima za pregnanca. Sama intenzivnost dvoma pa je odvisna od tega, koliko ga posameznik dopusti. Na možnost dvoma odločilno vpliva novo okolje s svojimi vplivi, ki omenjene dvome potrjuje ali zavrača. Specifičnost prisilne izselitve glede na prostovoljno selitev se kaže v nekaterih pomembnih točkah. Prisilna izselitev ne vključuje alternativ. Izseliijo se posamezniki, ki se drugače morda ne bi nikoli. Bistvenega pomena je občutek, da nimajo več povratka v domače okolje. Močna je zavest o nujnosti izselitve in o tem, da ni poti nazaj. To ob upoštevanju doživljanja kulturnega šoka in posledic še dodatno spodbuja občutke izgubljenosti in nostalgije in hkrati obsojanja stare družbene in kulturne sredine. Prisilna izselitev močno prizadene in degradira inteligenco, predvsem zaradi pomena jezika, jezikovnega koda in razkoraka med kulturami v stopnji urbanizacije. Človek, ki je bil nekoč uspešen in 'normalen', je nenadoma s prehodom v tuje okolje obsojen za 'nenormalnega'. Pomen izgubijo njegove vrednote, razumevanje, čustvovanje in znanje. (Lukšič - Hacin 1995: 126–128).

1.1.2 Vrste migracij

Ekonomske in politične migracije:

Ekonomske migracije so tiste, pri katerih dominirajo ekonomski vzroki in motivi. V te migracije se vključujejo predvsem delavci, ki iščejo delo ali boljše delovne razmere in zato zapuščajo domačo izvirno okolje. Med ekonomske migrante ne štejemo samo tistih, ki jih v migracijo silijo eksistenčne življenjske razmere, ampak tudi tiste strokovnjake, ki migrirajo zaradi boljših delovnih razmer ali možnosti napredovanja, strokovnega izpopolnjevanja. Politične migracije pa opredeljujejo politični vzroki. Osebe, ki migrirajo, so begunci, izgnanci, brezdomci itn. Politični migranti so pogosto nezadovoljni, saj so

razočarani nad starim političnim režimom, v novo družbo pa se težko vživijo. V tuji imigrantski družbi doživljajo osamljenost in odtujenost (Klinar 1976: 40–42).

Trajne in občasne migracije:

Trajne migracije se od občasnih ločijo tako, da se vzame kriterij enoletnega bivanja v imigrantski družbi. Značilnosti občasnih migracij so kulturna sorodnost med obema družbama, intenzivni stiki imigrantov z njihovo izvorno družbo. Imigranti lahko odhajajo na občasne obiske domov, lahko pa se odločijo tudi za daljše bivanje v domovini, da se prepričajo o razmerah in primerjajo razmere v emigrantski in imigrantski družbi. Tovrstni obiski lahko utrdijo željo po vrnitvi, če ugotovijo, da imajo boljše pogoje za življenje in delo, in če ugotovijo, da so z izvorno družbo intimno povezani in ne bodo imeli težav s ponovno integracijo vanjo. Če pa jih je obisk doma razočaral in so ugotovili, da imajo bolj perspektivno življenje v imigrantski družbi, se trajno imigrirajo in integrirajo v imigrantsko družbo. Odločitve imigrantov za trajne ali občasne migracije se lahko sproti spreminjajo in je prehodna. Tisti migranti, ki so se odločili za trajne migracije, lahko spremenijo svojo odločitev, če se spremenijo razmere v emigrantski družbi, ali pa če se ne izpolnijo njihova pričakovanja v imigrantski družbi. Trajnost ali občasnost migracij pa je odvisna od imigrantske družbe, ki mora poskrbeti za življenjski standard in pomagati pri premagovanju kulturnih razlik, omogočiti jim mora torej integracijo in adaptacijo. Kadar se imigranti odločijo za trajno migracijo, se z novo družbo identificirajo in integrirajo v imigrantsko družbo (Klinar 1976: 43–45).

Organizirane in neorganizirane migracije:

Neorganizirane, spontane migracije izginjajo. Sodobne migracije so vse bolj organizirane. Prednosti od organiziranih migracij imajo predvsem imigrantske družbe, ki načrtujejo migracijo glede na svoje ekonomske potrebe in možnosti. Ekonomskim razlogom načrtovanja se pridružijo tudi politični, ideološki in kulturni razlogi. Ti so lahko rasizem, nacionalizem, politična ideologija, mednarodni odnosi itn. Njihov socialni položaj je zaradi organiziranih migracij bolj stabilen, zagotovljene so jim pravice in svoboščine. Prav tako pa organizirane migracije pri načrtovanju ekonomskega in demografskega razvoja koristijo tudi emigrantskim družbam (Klinar 1976: 45).

Poleg vsega naštetega poznamo tudi prostovoljne in prisilne migracije, konservativne in inovacijske migracije in beg možganov. Vsaka migracija je opravljena pod določenim

pritiskom, zato je o prostovoljni migraciji težko govoriti. Različni pritiski se preoblikujejo v vzroke in motive emigracij, ko ti pritiski prevladujejo, so migracije prisilne.

Konservativne migracije so tradicionalne, emigranti v novem okolju iščejo enake razmere, kot so jih imeli v starem okolju. Sodobne migracije so v glavnem inovacijske, na primer kmečki delavci prehajajo v urbanizirana okolja. Strokovnjaki migrirajo, da bi svoje strokovne in znanstvene zamisli lahko uresničevali v ustreznem strokovnem okolju. Sodobne migracije se srečujejo s fenomenom bega možganov. Zaradi sodobnega razvoja je potreba po znanju velika in povsod povprašujejo po strokovnjakih. Ti se selijo iz manj razvitih v bolj razvite družbe, ne samo zaradi boljših življenjskih razmer, ampak tudi zaradi napredovanja, specializacije, nadaljnega izpopolnjevanja in sodelovanja z ustreznim strokovnim krogom (Klinar 1976: 46–48).

Z migracijami so nastale multikulturne družbe. Multikulturne so tiste družbe, »kjer ljudje iz raznovrstnih, kulturno in etnično različnih kontekstov živijo v sosedstvu z neko stopnjo skupnih interakcij« (Back 1998: 76 v Dragoš 2005: 44). Na enak način pa se ne označuje le stopnja dejanskega doseženega pluralizma, ampak tudi sama »ideja ali celo ideal harmoničnega sožitja različnih kulturnih ali etničnih skupin v pluralni družbi« (Todd 1996: 244 v Dragoš 2005: 44). Multikulturalnost je soobstoj več kulturnih identitet v skupnem kontekstu in je vsota vseh lastnosti, po katerih se znotraj določenega konteksta ljudje med seboj razlikujejo z individualnim ali kolektivnim vzdrževanjem teh razlik (Dragoš 2005: 60).

1.2 INTEGRACIJA

Leta 1952 je Ekonomski in socialni svet Organizacije združenih narodov (ECOSOC) opredelil definicijo integracije kot: »postopen proces, v katerem novi naseljenci postanejo aktivni udeleženci v ekonomskih, socialnih, civilnih, kulturnih in duhovnih zadevah nove domovine. Gre za dinamičen proces, v katerem se vrednote oplajajo z medsebojnim spoznavanjem, prilagajanjem in razumevanjem. V tem procesu najdejo tako priseljenci kot domačini priložnost za svoj lasten poseben prispevek« (Bešter 2007: 107).

Definicije integracije poudarjajo možnost ohranjanja manjšinske kulture v procesu integracije, s čimer se poudarja razlika med integracijo in asimilacijo. Pri integraciji gre za

dvosmerni proces prilagajanja imigrantov in večinske družbe. Obstajajo trije različni pomeni pojma integracija:

- Proces vključevanja in sprejemanja imigrantov v novo družbeno okolje in prilagajanje obstoječih družbenih struktur novim situacijam, ki so posledica imigracije. Integracija je večsmeren proces, ki zahteva medsebojno prilagajanje imigrantov in imigrantske družbe. Priseljenci sprejemajo nekatere norme in pravila, ki veljajo v novi družbi, večinska družba pa mora odpreti svoje institucije, jih prilagoditi novi situaciji in zagotoviti imigrantom enake možnosti za sodelovanje v njih, kot jih ima večinska družba (Bešter 2007: 108).
- Z integracijo opisujemo lastnost oziroma značilnost družbenega sistema (Entzinger in Biezeveld 2003: 6 v Bešter 2007: 108). O integraciji kot o lastnosti družbe govorimo, kadar njeni sestavni deli med seboj delujejo povezano, soodvisno, komplementarno in solidarno. Bolj ko je družba integrirana, tesneje so skupine ali posamezniki med seboj povezani (Entzinger in Biezeveld 2003: 6 v Bešter 2007: 108).
- Z integracijo opisujemo tudi »kakovost in način povezanosti novih populacij z obstoječim sistemom družbenoekonomskih, pravnih in kulturnih odnosov« (EFFNATIS 2001: 22 v Bešter 2007: 109). Temelji na aktivni in enakopravni udeležbi novih populacij v javni sferi družbenega sistema, pri čemer je vsakomur zagotovljena možnost izražanja in ohranjanja njegove lastne kulture. Ko priseljenci dosega primerljive položaje v družbi kot 'avtohtono' prebivalstvo z enakimi značilnostmi (izobrazba, poklicne kvalifikacije, starost, spol), takrat lahko govorimo o integraciji (Doomernik 1998: 5 v Bešter 2007: 109).

Obstajajo različne dimenzije integracije:

Pravna integracija:

Izenačevanje pravnega statusa imigrantov s statusom državljanov je eno izmed temeljnih izhodišč za enake možnosti. Polnopravno integracijo imigranti dosežejo šele s pridobitvijo državljanstva ali se temu statusu približajo s pridobitvijo stalnega prebivališča (Bešter 2007: 109).

Bivanjska in poselitvena integracija:

Pomeni, da imajo imigranti možnost naselitve kjerkoli v državi, pod enakimi pogoji kot preostali prebivalci, da živijo v primerljivih pogojih kot preostali prebivalci, da imajo primerljiv ekonomski položaj in možnost selitve (Bešter 2007: 110).

Socialnoekonomska integracija:

Nanaša se na položaj imigrantov na trgu dela in v sistemu države blaginje. To je stanje, v katerem imajo imigranti in preostali prebivalci enake možnosti in dosegajo primerljive rezultate glede zaposlitve, dohodkov, socialnoekonomskega statusa, koriščenja socialnih storitev in drugih socialnoekonomskih kazalcev (Bešter 2007: 110).

Integracija na področju izobraževanja:

Nanaša se na status imigrantov v izobraževalnem sistemu. Integracija na področju izobraževanja je predvsem pomembna za drugo generacijo imigrantov. Uspešna integracija je, ko imajo imigranti in njihovi potomci enakopraven dostop do izobraževalnih institucij in enake možnosti za nadaljnje izobraževanje. Pomembno je tudi, da se imigranti lahko učijo svoj materni jezik in je v izobraževalnem sistemu na vseh stopnjah prisoten medkulturni pristop k izobraževanju (Bešter 2007: 110).

Integracija na področju jezika, vere, vrednot, popularne kulture in vsakdanjih življenjskih praks, torej kulturna integracija:

Na eni strani integracija predstavlja spoznavanje drugih kultur in sprejemanje kulturnih vzorcev drugih etničnih skupin, na drugi strani pa ponotranjenje novih vrednot, norm in vedenjskih vzorcev. Cilj integracije ni odpoved njihovi lastni kulturi, ampak kulturni pluralizem (Bešter 2007: 111). Akulturacija oziroma kulturna asimilacija je proces, v katerem imigranti ob stiku svoje kulture s kulturo imigrantske družbe spreminjajo svoje kulturne vzorce obnašanja, prevzemajo elemente kulture imigrantske družbe, brez katerih ne morejo učinkovito delovati v tej družbi in vnašajo nekatere elemente svoje kulture v imigrantsko družbo. O akulturaciji govorimo, ko se imigranti naučijo jezika imigrantske družbe, njenih navad, prevzemajo vsakodnevno obnašanje, norme. Več kot imigranti prevzamejo od imigrantske družbe, bolj so akulturirani (Klinar 1976: 147). Prvo definicijo akulturacije kot fenomena so postavili antropologi Redfield, Linton in Herskovits leta 1936. Akulturacijo so opredelili kot proces oziroma kontinuiran neposredni stik posameznikov ali skupin, ki povzroča korenite spremembe izvornih kulturnih elementov ene ali obeh skupin (Gordon 1964: 61 v Lukšič - Hacin 1995: 148).

Politična integracija:

Priseljenci so vključeni v procese političnega odločanja v državi in aktivno sodelujejo v teh procesih in vplivajo na odločitve. Za politično integracijo je pomembna volilna pravica, ki jo imigranti pridobijo šele z državljanstvom, med tem ko na lokalnih in regionalnih volitvah pridobijo volilno pravico tudi tisti, ki zakonito prebivajo v državi že neko določeno obdobje (Bešter 2007: 111).

Družbena integracija:

Nanaša se na prostovoljne neformalne socialne stike, ki jih ima posameznik s svojo okolico, to je lahko v šoli, službi v prostem času, sklepanje prijateljstev in drugo. Če so stiki omejeni na eno etnično skupino, ne moremo govoriti o družbeni integraciji (Bešter 2007: 112).

Identifikacijska integracija:

Nanaša se na posameznikove občutke pripadnosti določeni etnični ali drugi skupnosti. Kadar priseljenci razvijajo občutek pripadnosti imigrantski družbi, takrat lahko govorimo o identifikacijski integraciji. To pa ne izključuje občutkov pripadnosti drugim skupnostim (Bešter 2007: 112).

Klinar govori o integraciji kot o akomodaciji in adaptaciji. Akomodacija je sprejemljiv proces za imigrantsko družbo, ker med seboj povezuje imigrante in domačine, kljub obstoju različnih interesov. Vendar odnosi med imigranti in domačini obstajajo samo na sekundarni ravni, v primarne odnose z akomodacijo ni mogoče preiti. O adaptaciji oziroma integraciji na socialno okolje lahko govorimo z vidika imigrantske skupnosti, o integraciji v imigrantsko družbo pa z vidika imigrantske družbe. Imigrantske etnične skupine se povezujejo z dominantno večinsko skupino in med seboj, kar povzroča, da imigrantska družba deluje funkcionalno enotnejša, bolj povezana družbena enota. Imigrantske skupnosti sprejemajo nekatere vrednote imigrantske družbe, poleg tega pa ohranjajo nekatere svoje tradicionalne vrednote. Nekateri tradicionalni potrebe imigrantov ostajajo nezadovoljene. Adaptacija pa postane popolnejša, ko imigrantska skupnost doseže skladnost v zadovoljevanju svojih potreb po ponudbah imigrantske družbe. Popolne adaptacije ni mogoče doseči zaradi podrejenih odnosov imigrantov, saj ti morajo sprejeti ponudbe imigrantske družbe, ki jim ne ustrezajo (Klinar 1976: 137–138).

Imigrant se lahko popolnoma odpove stari kulturi in se poskuša kar se da hitro asimilirati. Kocjančičeva opozarja, da je ta metoda lahko uspešna, vendar pogosto nakopičeni stres ali nepričakovan neprijeten življenjski dogodek sproži zatajena čustva in povzroči psihozo. Najuspešnejša oblika psihološkega prilagajanja imigrantov je integracija, ki združuje staro in novo kulturo. To obsega določeno mero tesnobe, saj se mora imigrant vedno znova odločati med starim in novim, poleg tega pa iskati vmesno možnost. Ta tesnoba je lahko destruktivna ali kreativna, to pa je ponovno odvisno od drugih faktorjev, ki oblikujejo individualno samozavest imigrantov in njihove življenjske ambicije, okoliščine, v katerih živijo, in možnosti, ki so jim na razpolago (Kocjančič 2000: 232).

O asimilaciji govorimo takrat, ko imigranti in njihove skupnosti v dolgotrajnem procesu prevzemajo način življenja in kulturo imigrantske družbe, torej ravnanje, mišljenje, vrednotenje. Svojih posledic ravnanja se ne zavedajo. Prevzemanje tuje kulture povzroča izgubo imigrantove lastne etnične identitete. Z novim okoljem se imigranti tako spojijo, da so nevidni in jih ni mogoče identificirati za posebno etnično skupnost. Takšno stopnjo asimilacije je težko doseči, saj so imigranti vezani na svojo izvirno kulturo, nanjo jih vežejo socializacijski proces, življenjske izkušnje, primarni odnosi, tradicionalne navade in vrednote. Pri asimilaciji gre za ohranjanje starega in učenje novega, vendar se staro nikoli popolnoma ne umakne novemu in ne izgine povsem (Klinar 1976: 141), tako da je popolno asimilacijo težko doseči.

1.2.1 Asimilacijske stopnje

V sociološki tradiciji se je razvijal koncept asimilacije, katere del je bila akulturacija kot ena izmed asimilacijskih stopenj. V antropološki tradiciji pa je koncept akulturacije omenjal asimilacijo kot eno od akulturacijskih stopenj. Najbolj vplivno in zgodnjo definicijo asimilacije sta postavila R. Park in E. Burgess leta 1921. Opredelila sta jo kot proces fuzije, v kateri si osebe in skupine pridobijo spomin, čustva in drže drugih oseb ali skupin. V njihovo kulturno življenje se pripojijo z delitvijo izkušenj in zgodovine. Proces poimenujeta družbeni stik, katere končni idealni produkt je asimilacija. Leta 1930 pa pride do revizije definicije, ko asimilacija ni več produkt, ampak proces. R. Park uporabi pojem 'social assimilation', ki pa daje poudarek družbenosti v asimilacijskem procesu. Sledilo je še

veliko definicij asimilacije, ampak imajo vse vzpostavljeno hierarhijo med asimilacijo in akulturacijo (Gordon 1964: 62–69 v Lukšič - Hacin 1995: 86).

Model R. Parka:

Asimilacijo je R. Park (Lukšič - Hacin 1995: 69–70) opredelil kot proces, v katerem si osebe in skupine pridobijo spomin, emocije in držo drugih ljudi ali skupin. Za doseg asimilacije so pomembni družbeni stiki kot proces interakcije, saj do asimilacije pride le preko primarnih odnosov, ki so emocionalni in intenzivni. Sekundarni odnosi nimajo pomembnega vpliva na asimilacijo, lahko pa pospešijo akomodacijo. Asimilacijske procese opredeljuje po stopnjah:

1. Akulturacija kot najnižja stopnja asimilacije. Značilno je površno povzemanje posameznih elementov dominantne kulture na ravni sekundarnih odnosov in ne posega v primarne odnose. S tem ne povzroča izgube izvirne kulture.
2. Strukturalna asimilacija kot višja stopnja. Vključevanje imigrantov v vse strukture imigrantske družbe na ravni primarnih in sekundarnih odnosov.
3. Identifikacijska in državljanska asimilacija, amalgacija in popolna asimilacija kot višje stopnje asimilacije. S popolno asimilacijo imigrant izgubi svojo izvirno kulturo in prevzame kulturo imigrantske družbe. Na tak način pride do pojavov etnične stratifikacije, diskriminacije in segregacije med imigrantskimi manjšinami in dominantno večino.

Vsi omenjeni procesi so dolgoletni. Spremljajo jih kulturni šok, anomija, ksenofobija, konflikti, nasprotovanja, negativni predsodki, stereotipi, diskriminacija in segregacija.

Pri Parkovem modelu se ne strinjam s tem, da akulturacija posega samo v primarne odnose, zdi se mi namreč, da je ta delitev preveč strukturna. Ljudje ob vstopu v novo kulturo niso izpostavljeni samo primarnim odnosom, ampak tudi sekundarnim. Torej ima akulturacija v primeru, kot jo navaja Park, pomanjkljivosti. Prav tako pravi, da imigranti ne izgubijo svoje izvirne kulture. Del svoje kulture verjetno izgubijo, saj je nemogoče, da bi človek lahko imel dve kulturi, v katerih bi deloval. Prav tako se ne strinjam, da je lahko asimilacija popolna, kadar jo spremljajo negativni predsodki, stereotipi, diskriminacija in segregacija. Ljudje, ki doživljajo tovrstne ovire, ne morejo popolnoma prevzeti kulture imigrantske družbe, ker mora tudi imigrantska družba sprejeti posameznika, da do popolne asimilacije lahko pride.

Model M. Gordona:

M. Gordon (Lukšič - Hacin 1995: 72) si je zamislil svoj hipotetični model države, kjer bi živeli prebivalci, različni po religiozni in nacionalni pripadnosti. Njihovo kulturno obnašanje je podobno, razlikuje se le zaradi razredne delitve. V to družbo pridejo imigranti. Podobno opredeljuje asimilacijske procese kot R. Park, vendar jih še bolj razčleni in opredeli:

1. Akulturacija ali kulturna asimilacija, ko imigrant spremeni kulturne vzorce obnašanja in prevzame kulturo imigrantske družbe.
2. Strukturalna asimilacija, ko imigranti vstopijo v organizacije, institucije in vzpostavijo socialno strukturo na ravni primarnih odnosov.
3. Amalgacija, za katero je bistveno biološko mešanje in je bolj opazna pri rasni problematiki.
4. Odsotnost predsodkov.
5. Odsotnost diskriminacije.
6. Državlјanska asimilacija, pri kateri so odsotni vrednostni konflikti in konflikti, ki zadevajo družbeno moč.

Pri modelu M. Gordona in njegove zamisli hipotetične države imam pomisleke. Saj če bi sestavil državo, ki je različna po nacionalni in verski pripadnosti, potem njihovo kulturno obnašanje ne more biti podobno. Stopnje so v časovnem zaporedju. Pri Gordonovem modelu se mi zdi pozitivno, da je za doseganje državljanske asimilacije že upošteval odsotnost predsodkov in diskriminacije, katerih Park še ni.

Model P. Klinarja:

Svoj model pa je razvil tudi Klinar, ki se od Gordonovega ne razlikuje samo v posameznih asimilacijskih stopnjah, temveč tudi v njihovi uporabi. Klinar je kritično ocenil asimilacijske stopnje Parkovega in Gordonovega modela, vendar je v svojem modelu obdržal elemente obeh.

1. Akomodacija in adaptacija oziroma integracija

Akomodacija je proces minimalnega prilagajanja imigrantov kulturi imigrantske družbe. Med imigranti in domačini je vzpostavljen minimalni kompromis, ki preprečuje, da bi se napetost spremenila v medsebojne konflikte. Akomodacija v primerjavi z asimilacijo vodi

do relativno hitrih zavestnih sprememb in zadeva le sekundarne procese. Lahko da asimilacijo olajša, ni pa nujno, da ji asimilacija sledi. Adaptacija oziroma integracija pa je proces, ko imigrantska etnična manjšina ohranja del svoje etnične kulture in istočasno sprejema neke elemente kulture in vrednot imigracijske družbe. Ti procesi se tičejo primarnih odnosov (Lukšič - Hacin 1995: 74). Z vidika imigrantskih skupnosti lahko govorimo o njihovi adaptaciji na socialno okolje imigrantske družbe, z vidika imigrantske družbe kot celote pa o njihovi integraciji v imigrantsko družbo. Adaptacijo ali integracijo bi označili za doseganje enotnosti imigrantske družbe na določenih ravneh ob hkratnem ohranjanju razlik na drugih ravneh (Klinar 1976: 138–139).

2. Asimilacija, ki se deli na akulturacijo ali kulturno asimilacijo in višje stopnje asimilacije (akulturacija, jezikovna akulturacija, strukturalna asimilacija, amalgamacija, identifikacijska asimilacija in državljanska asimilacija)

Akulturacija in kulturna asimilacija – je prva stopnja, pri kateri pride do prevzemanja kulture, kulturnih vzorcev obnašanja in vrednot imigrantske družbe in površinskih sprememb na nivoju sekundarnih odnosov. Zunanje pojavne oblike akulturacije so govorjenje, obleka in obnašanje, notranje pa morala, vrednostni sistem, občutki, okus in estetski kriteriji. Zunanje se kar hitro usvojijo, medtem ko notranje potrebujejo več časa in je proces trajnejši. Višje stopnje asimilacije pomeni, da je asimilacija lahko strukturalna, identifikacijska, amalgamacijska in državljanska. Vse predstavljajo prevzemanje načina obnašanja, mišljenja, sprejemanje vrednot in kulture imigrantske družbe ter izgubljanje izvirne kulture, kar pripelje do tega, da imigranti nehajo obstajati kot posebna etnična skupnost in se popolnoma zlijejo z dominantno družbo (Lukšič - Hacin 1995: 76).

Jezikovna akulturacija. Pomemben element pri akulturaciji oziroma kulturni integraciji je prevzemanje in raba jezika imigrantske družbe. Jezikovne razlike odsevajo kulturne razlike, različnosti vrednot in vzgoje. Imigranti, ki imajo z imigrantsko družbo sorodni jezik, lažje dosegajo jezikovno asimilacijo. Predhodna jezikovna pripravljenost imigrantom olajšuje procese akomodacije in adaptacije in je hkrati pomemben dejavnik njihove akulturacije. Zaradi neznanja jezika se pogosto pojavlja diskriminacija v dohodku, v socialno-ekonomskih pravicah in tudi v zvezi s socialno varnostjo imigrantov. Delež brezposelnih imigrantov je po navadi večji, pri imigrantih, ki niso jezikovno akulturirani. Poklicna diskriminacija nastopi, ko se imigranti ne morejo zaposliti na delovnih mestih, ki

zahtevajo znanje jezika imigrantske družbe zaradi stika s strankami ali sodelavci v delovnem procesu (Klinar 1976: 151–153).

Za strukturalno asimilacijo je značilno, da imigranti vstopijo v socialno strukturo imigrantske družbe na ravni primarnih odnosov, kar pa vodi do sprememb temeljnih vrednot (Klinar 1976: 154).

Amalgamacija predstavlja zlitje imigrantov z domačini. Predvsem zadeva primarne, družinske intimne odnose. Redko se pojavi pri prvi generaciji in bolj pogosto pri drugi generaciji migrantov. Gre za mešanje različnih kultur, konkretno za potomce mešanih zakonov (Lukšič - Hacin 1995: 76).

Identifikacijska asimilacija pomeni, da imigranti hkrati opustijo povezanosti z imigrantsko skupnostjo in z emigrantsko družbo. Predstavlja odsotnost negativnih predsodkov in diskriminacije in hkrati imigrantska družba sprejema imigrantsko skupnost, kadar pa so imigranti negativno naravnani in kritično razpoloženi ali celo nasprotujejo vrednotam sistema, do popolne identifikacijske asimilacije ni mogoče priti, lahko pride samo do delne identifikacijske asimilacije (Klinar 1976: 160).

Državlјanska asimilacija je »stopnja asimilacije, ki zadeva sfero državlјanskih pravic in dolžnosti, in je dosežena takrat, ko imigranti pridobijo vse politične pravice in postanejo enakovredni politični subjekti z domačini« (Klinar 1976: 162).

Popolno asimilacijo si lahko predstavljamo kot konec asimilacijskega procesa. Značilnosti so (Klinar 1975: 142):

- zguba lastne kulture,
- sprejem tuje kulture,
- vključitev v vse strukture imigrantske družbe,
- vzpostavljanje primarnih odnosov,
- sklepanje mešanih zakonov,
- odsotnost kakršnihkoli oblik diskriminacije ali segregacije.

Dejavniki pospeševanja ali zaviranja asimilacije:

Nekateri dejavniki pospeševanja in zaviranja asimilacije obstajajo že pred opravljeno migracijo. To so osebne karakteristike oziroma status, katerega je imigrant imel v emigrantski družbi. Višji izobrazbeni status imigrantov najbolj pogosto vpliva

pospeševalno na asimilacijo. Sklep je, da imajo izobraženi imigranti manj težav z akulturacijo, lažje se naučijo jezika in lažje prodrejo v primarne odnose imigrantske družbe kot imigranti z nižjim izobrazbenim statusom. Pojavljajo pa se tudi nasprotna stališča, ki pravijo, da so imigranti z višjo stopnjo izobrazbe bolj prizadeti v imigrantski družbi, ker se jim zniža poklicni status in ne morejo uresničevati svojih interesov, kar pa zavira asimilacijo. Z empiričnimi študijami je potrjeno, da se mladi imigranti lažje in hitreje asimilirajo kot stari. Mladi naj bi bili bolj dinamični in dovzetni za sprejemanje nove kulture, prav tako pa v svoji izvorni kulturi niso tako usidrani. Za ženske splošno velja, da se v primerjavi z moškimi, bolj počasi asimilirajo, povezano je s procesi emancipacije. Tiste ženske, ki so v imigrantski družbi predvsem doma, nezaposlene in izolirane, so njihove komunikacije z imigrantsko družbo omejene in to zavira asimilacijo. Poročeni imigranti se v primerjavi s samskimi bolj hitro asimilirajo. Imigrantska družina pripomore k ublažitvi kulturnega šoka, do katerega prihaja z imigracijo. Družina pa lahko imigrante tudi odvrča od participacije v institucijah imigrantske družbe in tako zavira njihovo asimilacijo. Družine z različno etnično pripadnostjo se hitreje asimilirajo, kot etnično homogene družine. Družine, ki imajo otroke, so bolj vključene v asimilacijske procese kot družine brez otrok, saj so otroci vključeni v socializacijo v institucijah imigrantske družbe. Kulturo imigrantske družbe prinašajo v družino. Lastnosti imigrantov, kot so fleksibilnost, vzpostavljanje stikov, medsebojno komuniciranje in razumevanje tuje kulture, tolerantnost in druge, pomagajo k hitrejši asimilaciji, medtem ko imigranti, ki ne kažejo zanimanja za novo in ki nimajo teh pospeševalnih asimilacijskih lastnosti, se asimilaciji upirajo. (Klinar 1976: 168–169).

1.3 SOCIALIZACIJA, IDENTITETA IN KULTURNI ŠOK

1.3.1 Socializacija

Osnovna delitev socializacijskih procesov po Parsonsu je delitev na pet temeljnih faz, ki so povzete po Freudu. Parsons loči:

- fazo oralne odvisnosti od matere, to je od rojstva do dveh oziroma treh let starosti,

- fazo ljubezenske odvisnosti od matere oziroma analno fazo, ki traja od dveh oziroma treh do približno petih let starosti,
- ojdipovsko fazo, ki sledi od petega do šestega leta starosti,
- fazo latence, ki poteka od vstopa v šolo do adolescence,
- fazo adolescence in spolne zrelosti.

Prve štiri faze tvorijo primarno socializacijo, ki jo Parsons obravnava kot proces interakcije med organizmom otroka in socialnim in kulturnim sistemom, ki vodi k izoblikovanju jedra otrokovega osebnostnega sistema. Sledi ji sekundarna socializacija, ki pomeni učenje orientacij in vsebin konkretnih socialnih vlog zunaj družine. Prehod med primarno in sekundarno socializacijo spremlja obdobje adolescence, to je obdobje, v katerem primarna socializacija še ni povsem končana, sekundarna pa že intenzivno poteka (Parsons 1951: 230, 238 v Godina 1991: 73).

Socializacijski procesi po Parsonsu so zastavljeni biološko. Njegove faze so osredotočene na odnosu otroka do svoje matere in ne na odnosu otroka do družbe. Res je, da se tekom socializacije ljudje razvijamo, rastemo in odraščamo, vendar smo odvisni od zunanjega okolja, v katerem živimo. Socializacija je kompleksen proces, ki se odvija celo življenje.

Primarna socializacija:

Primarna socializacija in inkulturacija se začne in odvija v družinskem okolju v prvih letih otrokovega življenja. Je emocionalno zelo razgibano obdobje, ko je otrok povsem odprt za zunanje vplive in vključuje več kot le spoznavno učenje. Pomemben vidik je imitativna težnja, torej težnja po nezavednem posnemanju, ki prerašča v zavedno posnemanje vzora. Imitacija se zgodi prek procesov identifikacije, kar postopno vzpostavlja identiteto. Najpomembnejši dejavnik socializacijskih in inkulturacijskih procesov je materni jezik ali govorica. Jezik je vezan na družbeno raven, medtem ko je govorica vezana na individualno. Materni jezik je jezik, ki se ga otrok nauči v primarni socializaciji in ga spremlja od prvih dni življenja. Primarna socializacija se konča, ko posameznik postane učinkovit član družbe, ki je subjektiven do sebe in sveta. Sekundarna socializacija nadaljuje procese primarne socializacije. Pri tem je osebnost posameznika že grobo oblikovana (Lukšič - Hacin 1995: 98–100). »Socializacija ni nikoli popolna in nikoli dokončna« (Berger, Luckmann 1988: 128).

Sekundarna socializacija:

Sekundarna socializacija oziroma njen svet je institucionaliziran, brezoseben, prisotna je anonimnost. Anonimnost in brezosebnost pa sta pomembni lastnosti moderne družbe, ki je nasprotje tradicionalne, kjer so odnosi izrazito osebni in temeljijo na sorodstvenih vezeh. Za uspešno socializacijo posameznika je nujno, da je osnovna struktura sekundarne socializacije podobna primarni. Kadar sta neskladni, pride do neuspešne socializacije. Do velike možnosti neskladja med primarno in sekundarno socializacijo pride pri selitvah v tuje kulturno oziroma družbeno okolje. Odrasli, ki so v tuje okolje odšli kot izoblikovane osebnosti, so v novem okolju podvrženi resocializacijskim procesom (Lukšič - Hacin 1995: 100–101).

Resocializacijski procesi:

Integracija je tesno povezana s socializacijo. Socializacija odraslih oziroma resocializacijski procesi so procesi moderne, diferencirane družbe oziroma kulture, ko primarna socializacija ne more več izpolniti vseh zahtev, ki jih postavljajo sodobni procesi reprodukcije skupnosti. Človek se mora v moderni družbi stalno dopolnilno socializirati, usklajevati z različnimi situacijami, pri čemer prihaja do različnih stopenj v intenzivnosti, ki so lahko kriteriji razločevanja resocializacijskih procesov. Resocializacijski procesi so glede na intenzivnost delni in popolnejši:

- a) Delne transformacije, katere procesi potekajo pod tihim pritiskom okolja, ki posameznika vsrka in preoblikuje. Resocializacijski procesi niso rezultat racionalne odločitve posameznika, ampak so produkt vsiljenih, nezavednih procesov, v katere je posameznik ujet.
- b) Alternacija, ki je najekstremnejši in najintenzivnejši resocializacijski pojav, ki označuje spreobrnitev v drugačni svet. Spominja na primarno socializacijo, saj korenito in na novo določa poudarke realnosti. Odvija se v okoliščinah močne čustvene identifikacije, podobno kot v otroštvu. Primeri alternacije so verske spreobrnitve.
- c) Indoktrinacija je kot poseben primer alternacije in predstavlja procese, do katerih pride zaradi pritiskov političnega režima in vladajočega ideološkega sistema na ljudi s ciljem, da se jih prevzgoji. V ta namen je izvedena mobilizacija vseh razpoložljivih družbenih mehanizmov, kot so šole in ostale vzgojne institucije, kulturne institucije, množični mediji. Zaradi političnih interesov pride tudi do prirejanja zgodovinskih dejstev. Primera indoktrinacije sta totalitarni fašizem iz

tridesetih let enaindvajsetega stoletja in totalitarni sovjetski socializem po drugi svetovni vojni.

- d) Akulturacija, katere pojem se je uveljavil v dvojnem pomenu. Prvi je zgodovinski kontekst, ker je kulturni stik ene kulture prevladal nad drugo. Dominacija je pripeljala tudi do etnocida. Druga možna uporaba pojma pa je prikaz procesov, ki potekajo danes. Stiki med različnimi kulturami vodijo do sprememb kulture in kulturne univerzalizacije. Akulturacija je v nekem smislu širši pojem resocializacije, ker je vezana tako na posameznika kot tudi na nivo skupnosti. Označuje daljši kulturni stik dveh različnih kulturnih skupnosti in spremembe, ki so posledice tega stika. Pri proučevanju akulturacijskih procesov skozi posledice, ki jih pustijo v posamezniku, se približamo stičišču med resocializacijskimi procesi na nivoju posameznika iz ene kulture v drugo, torej na primer pri selitvah posameznika iz ene kulture v drugo (Lukšič - Hacin 1995: 102–105).

1.3.2 Identiteta

Identiteta je element subjektivne realnosti. Oblikujejo jo družbeni procesi (Berger, Lukman 1988: 160). Je odraz odnosa, ki ga človek vzpostavi do samega sebe in do skupine, v kateri živi. Identiteta se izoblikuje v vzajemnem odnosu in vplivu med posameznikom in kulturno oziroma družbo (Lukšič - Hacin 1999: 35). »Posebne zgodovinske družbene strukture ustvarjajo identitetne tipe, ki jih v posameznih primerih prepoznavamo. V tem smislu lahko trdimo, da ima Američan drugačno identiteto kot Francoz, Newyorčan drugačno kot nekdo, ki živi na ameriškem srednjem vzhodu, uradnik drugačno kot potepuh itd.« (Berger, Luckmann 1988: 160).

Identiteta se vzpostavi skozi posamezne faze socializacijskega procesa in je rezultat identifikacije, ki v primarni socializaciji poteka vzporedno s posnemanjem vzorov drugih, kasneje pa postopno prerašča v identifikacijo posameznika s samim seboj, kar vključuje družbene, kulturne in individualne dimenzije. V primarni socializaciji so temeljni osebnostne identitete postavljeni, ko je identiteta vzpostavljena, jo kulturni in družbeni procesi ohranjajo ali spreminjajo, lahko jo tudi delno preoblikujejo, takrat se izvaja proces resocializacije. Identiteta je s spreminjanjem kultur in družb, z diferenciacijo vse bolj zapleten pojav (Lukšič - Hacin 1999: 36). Pri identiteti lahko govorimo o individualnih in

skupinskih vidikih, ki se medsebojno prepletajo, dopolnjujejo ali pa si nasprotujejo. Individualnost je odvisna od primarne genske neponovljivosti posameznika kot biološkega bitja, ki je v procesu samospoznavanja sekundarno družbeno in kulturno oblikovana. Skupinska identiteta ali občutek pripadnosti skupini je izraz interakcije med osebnim občutkom identitete, privrženostjo skupini in pripravljenostjo te skupine, da individualno identiteto prepozna in jo sprejme. Posameznik ima lahko različne skupinske identifikacije, ki se med seboj usklajujejo (Lukšič - Hacin 1995: 94–95).

Južnič (1993: 11–12) deli identiteto na osebno in skupinsko. Osebna identiteta se nanaša na posameznika in je sestavljena iz avtoidentifikacije, ki jo posameznik pripiše samemu sebi, o njej sodi, da mu pripada in je le njemu lastna. Poleg avtoidentifikacije je tu še identifikacija, ki je posamezniku določena. To posamezniku prisodi ali dodeli družba. Takšna identiteta je družbeno dodeljena in priznana ali jo vsiljujejo skozi položaj, ugled, pravice in dolžnosti, ki so družbeno določene. Ključna pri določanju osebne identitete je individualnost. Z njo označujemo in izpostavljamo zasebne, od drugih ločene lastnosti posameznika. Na pojem individualnosti pa se veže pojem osebnosti. Osebnost je organizirajoča celota, relativno stalnih lastnosti, ki se dinamično razvijajo iz prirojenih predpostavk posameznika v interakciji z naravnim, družbenim in kulturnim okoljem. Osebnost je skupek fizičnih in psihičnih lastnosti (Južnič 1993: 113–114).

Pri razvoju osebne identitete ni pomembna le rast in biološko spreminjanje telesa, vendar gre tudi za procese socializacije in inkulturacije. Gre za interakcijo med posameznikom in družbo oziroma kulturo, kjer gre za usklajevanje posameznika z družbenim okoljem, ki na posamezniku pusti bistvene značilnosti njegove identitete (Južnič 1993: 120).

Identifikacijo v skupinskem smislu pa pojmuje kot skupinsko pripadnost ali pripadanje. Posameznik nosi v sebi več skupinskih identifikacij. Družba posamezniku ponuja zagotovljenost identitete, vendar sprejemanje take zagotovljenosti zahteva zavezanost pravic in dolžnosti do skupnosti. Vsebina skupinske pripadnosti je odvisna od interakcije med posameznikom in družbo, kar pomeni, da posameznik prevzame določen status in vloge. Status in vloge so neločljiva celota, ker brez vlog ni statusa in prav tako status ne more obstajati, če iz njega ne izvirajo vloge (Južnič 1993: 141).

Poleg osebne in skupinske identitete Južnič (1993: 268) govori tudi o etnični identiteti. To je tista identiteta, ki je dodeljena z rojstvom v določeni etnični skupini ali skupnosti. Pridobi se v že ustaljeni skupnosti. Pri etniji in etničnosti gre za štiri kontinuitete; prva je

bivalna oziroma teritorialna, druga je biološko-genetična, tretja jezikovna v smislu komunikacijske skupnosti, četrta pa politična, saj naj bi vsaka človeška skupnost bila politično organizirana. Etnija je po drugih besedah človeška skupnost in je vsekakor močno premakljiva, hkrati pa tudi oblika najizrazitejše skupinske identitete. Etnije in njenega načina izražanja ni mogoče posplošiti. Središčni pomen v oblikovanju etnij ima jezik, posebej v primerih, če je jezik kontrasten po svojem izvoru in ni med sosednjimi jeziki prave komunikacijske sposobnosti. Tak jezik ustvarja distanco med različno govorečimi. Ljudje, ki govorijo isti jezik, so ne glede na močne medsebojne razlike med seboj tesno povezani. Tiste, ki se zaradi različnosti jezikov med seboj ne razumejo, loči prepad molka (Južnič 1993: 280). Bolj je etnija razvita, bolj je lahko drobljena na drugačne skupinske identitete. Skoraj nemogoče je, da bi imel posameznik dvojno etnično identiteto, oziroma da bi bil etnično razdeljen. Etničnost lahko spreminjajo okoliščine, ki niso stvar osebnega ali zasebnega izbora, prav tako pa niso vedno pod nadzorom etnije, ki je prisiljena k spreminjanju svoje identitete. Spreminjaje političnih ali državnih meja je lahko začetek spreminjanja etnične identitete (Južnič 1993: 268–270).

Etnije so lahko tako trajne kot prehodne. Pri tem gre za dva procesa, ki sta si kontrastna. Etnična fuzija in etnična fizija. Etnično fuzijo lahko razdelimo na vrsto procesov, ki delujejo v smeri etničnega zlitja. Gre za asimilacijo, kar pomeni prisvajanje in prilagajanje tistih, ki s priseljevanjem oziroma z migracijo vstopijo v drugačno etničnost. Lahko je to proces amalgamacije, ki pomeni, da se različne etnije zlijejo v eno. Pri etnični fuziji gre pravzaprav za procese integracije, kjer se tudi etnične identitete integrirajo. Pri etničnih fizijah pa se oblikujejo dodatne etnične identitete oziroma nastajajo nove etnične identitete (Južnič 1993: 276).

Imigranti imajo osebno in skupinsko identiteto, ki jim je bila dana v izvorni državi. Kadar migrirajo odrasli ljudje, so izpostavljeni resocializacijskim procesom, ker se spremenijo in preoblikujejo statusi in vloge, prav tako pa se spremeni tudi etnična identiteta.

Klinar (1975) razlaga, da migranti, ki se odločijo za svojo etnično skupnost kot primarno skupino ljudi, postanejo del skupine in to jim oteži mobilnost v imigrantski družbi. Obratno se zgodi z imigranti, ki se odločijo za imigrantsko skupnost, zanje je namreč intraetnična mobilnost izgubljena. Odločitev za imigrantsko skupnost lahko povzroči izgubo varnosti etnične skupnosti zaradi izločitve iz nje.

Pride lahko tudi do krize identitete. Taylor (1992: 25 v Lukšič - Hacin 1999: 40) govori o razumevanju samega sebe kot človeka skozi razumevanje sebe v očeh drugih. Pravi, da problem nastane, če pride do nepriznavanja sebe kot sebe v manjšinski skupnosti in v svojih očeh. To nujno povratno vpliva na identiteto. Kot na primer, če ženska ponotranji predstavo o lastni manjvrednosti in podrejenosti, tudi postane manjvredna in podrejena. Ta pojav pa je lahko tudi statusno neskladje, ki lahko pripelje do pojava razcepljene osebnosti. Statusno neskladje je pojav, ko so družbeni statusi, ki jih ima posameznik, medsebojno neusklajeni ali v protislovju. Razcepljena osebnost pa je lahko posledica neskladja med objektivnim in subjektivnim svetom. Gre za notranji boj posameznika, ko želi postati nekaj, kar dejansko ne more. Ta pojav je povezan s strpnostjo kulture oziroma družbe do drugačnosti, raznoličnosti. Vsaka toleranca ima tolerančni prag, ki predstavlja mejo med dovoljeno in nedovoljeno drugačnostjo. Nedovoljena drugačnost se poveže z močno stigmo, ki jo posameznik ponotranji.

1.3.3 Kulturni šok

Vede kot so antropologija, sociologija in socialna psihologija so se trudile s kulturnim šokom razložiti kompleksni proces prilagoditve ali neprilagoditve. Izraz kulturni šok se je v vsakdanji rabi razširil na vsako situacijo, v kateri se ljudje ne znajdejo, so nerazumljeni, ne glede na to, ali so vzrok medkulturne razlike ali ne. Poleg tega izraz kulturni šok v vsakdanji rabi nakazuje takojšnjo reakcijo na tujost okolja v nasprotju s strokovno rabo, kjer kulturni šok označuje le eno od faz dolgotrajnejšega procesa prilagoditve. Ta faza po navadi ni začetna (Weber 1993: 136).

Kulturni šok lahko razumemo kot normalen oziroma nujen pojav, ki spremlja človeka, ko se seli iz ene kulture v drugo. Je predhodnik asimilacijskih procesov, ki mu lahko sledijo. Odvisen je od sprejemljivosti posameznika za vplive, časa bivanja v novem okolju in načina vključevanja vanj (Lukšič - Hacin 1995: 71).

Izraz »kulturni šok« je prvi uporabil Oberg leta 1960, nanaša pa se na dejstvo, da sta konfrontacija in prilagajanje novi kulturi za izseljence zelo naporni izkušnji in lahko povzročata duševne bolezni. Prve, ki so sistematično proučevale duševno zdravje imigrantov, so bile Združene države Amerike. Podatki, zbrani v različnih raziskavah,

kažejo, da so imigranti in njihovi potomci bolj dovzetni za duševne bolezni kot domačini. Kriterij za duševne bolezni je bila v večini raziskav hospitalizacija. Vse druge duševne bolezni, za katere se ljudje niso zdravili v bolnišnicah, so bile izvzete iz raziskav. Leta 1903 je bilo v vseh državnih bolnišnicah 70 odstotkov pacientov imigrantov. To ugotovitev so razlagali tako, da so imigranti prinesli duševne bolezni s seboj v novi svet ali pa so se duševni bolniki in ljudje, ki so bili dovzetni za duševne bolezni, pogosteje izseljevali, kot duševno stabilni ljudje. Napaka, ki so jo raziskovalci naredili, je, da so uporabljali standardne ameriške psihološke teste za merjenje duševnega zdravja ljudi, ki pa so izhajali iz različnih kultur (Kocjančič 2000: 229).

Izraz »kulturni šok« predpostavlja, da je soočanje z novo kulturo neprijetno presenečenje. Neprijetna izkušnja je zaradi več različnih vidikov. Ti zaobjemajo napor psihološkega prilagajanja, občutek izgube (prijateljev, domovine), občutek zmede glede vrednot in kulturnih razlik, občutek manjvrednosti in nebogljenosti. Večina sodobnih raziskovalcev se strinja, da izpostavljenost novi kulturi imigrantom povzroča tesnobo, niso si pa enotni glede neposrednega učinka nove kulture na duševno zdravje imigrantov, kakor tudi ne glede same definicije »duševnih bolezni«. Čeprav sodobne raziskave temeljijo na strokovno zbranih podatkih, je iz njih nemogoče dobiti zanesljive splošne zaključke, ker na imigrante in njihovo duševno zdravje vpliva preveč variabilnih faktorjev, ti pa se lahko zgodijo pred preselitvijo, med selitvijo ali po selitvi. Pomembna je osebnost imigranta, ki je deloma dedna, deloma jo pridobi s socializacijo. Poleg osebnosti je eden od odločilnih dejavnikov vzrok za selitev. Velike izgube, ki so jih utrpeli pred izselitvijo, in prilagajanje novemu jeziku, novi kulturi in ponižujočim službam jih lahko privedejo čez rob psihološke vzdržljivosti (Kocjančič 2000: 229–230).

Južnič (1977: 524 v Lukšič - Hacin 1995: 109) opisuje kulturni šok kot stanje brezupne osuplosti, prepadene zmede in zbeganosti. To pelje v apatijo in človek se umakne v izolacijo. Pri tem se med ukinitvijo starih norm in sprejemanjem novih pogosto pojavlja kulturna praznika, ki lahko pripelje do pojava socialne patologije. Kulturna praznina je posledica stabilnosti starih norm in vzorcev, ki so v novi sredini razvrednoteni, a se ne umaknejo novim.

Ko posameznik vstopi v tujo kulturo, so domači znaki odstranjeni, zamenjani ali spremenjeni. Šele takrat posameznik ugotovi, kako odvisen je od njih. Kulturni šok je reakcija na okolje, v katerem je motena, negotova ali težko uresničljiva zadovoljitev

običajnih psiholoških in fizioloških potreb. Oberg govori o šestih aspektih kulturnega šoka (Weber 1993: 136):

- a) psihološka obremenitev, ki jo povzroči prilagajanje in sprejemanje nove kulture,
- b) občutek izgube in deprivacije v odnosu na status, profesijo, posest in prijatelje,
- c) zavrnitev članov druge kulture ali zavrnjenost,
- d) zmeda družbenih vlog, vrednot in osebne identitete,
- e) presenečenje, živčna napetost in odpor, ki glede na stopnjo kulturnih razlik raste,
- f) občutki nezmožnosti in nekompetentnosti zaradi težav z obvladovanjem novega okolja.

Tesnobo, depresijo in žalovanje, ki ga povzročajo ločitve od sorodnikov, prijateljev, domovine in domače kulture, in izgubo stabilnega socialnega in psihološkega okolja kot problem izseljenstva razlagajo psihoanalitične teorije. Naporne negativne življenjske dogodke socialni psihologi priznavajo za glavne vzroke duševnih bolezni, kar bi lahko razložilo duševno nestabilnost imigrantov, ki v kratkem obdobju doživljajo veliko neprijetnih in napornih dogodkov. Imigranti so razpeti med dve kulturi, dva različna sistema vrednot, dva različna jezika, dva različna življenjska stila in podobno, kar vpliva na njihov odnos do domovine in do nove dežele. To lahko razloži čustvena nihanja, ki jih doživljajo. Notranje navzkrižje sistema vrednot in idej med dvema različnima sistemoma ter nasprotje med starim in novim načinom življenja, prepričanjem in praktičnim življenjem sili imigrante, da poskušajo uskladiti svojo notranjo razdvojenost. To lahko dosežejo z asimilacijo, segregacijo in integracijo (Kocjančič 2000: 231).

Različni avtorji na podoben način definirajo pojav kulturnega šoka. Weber se sicer bolj podrobno ukvarja s kulturnim šokom, ki ga doživljajo turisti ob vstopu v novo okolje, vendar prav tako govori, da so vzrok kulturnega šoka kulturne razlike in reakcija ljudi nanje. Obergova definicija kulturnega šoka predstavlja dejstvo, da soočanje in prilagajanje novi kulturi povzročata duševne bolezni ali duševne stiske. O dožemanju duševnih bolezni kot posledici kulturnega šoka prav tako govorijo Južnič, Weber in Kocjančičeva. Vsi se strinjajo, da neprijetne izkušnje prilagajanja negativno vplivajo na človeka.

Ko ljudi preplavi stres v novi kulturi, se pogosto srečujejo z intenzivno čustveno reakcijo, poznano kot kulturni šok (Bochner 1994, Bock 1970, Furnham & Bochner 1986, Oberg 1958 v Brislin 2000: 240). Stres se stopnjuje, ko ljudje ne morejo zadovoljiti svojih vsakdanjih potreb, kot bi jih zadovoljili v svoji lastni kulturi. Ne morejo komunicirati, v

družbi niso razumljeni in ne morejo ugotoviti, zakaj se ljudje vedejo tako, kot se. Načini vedenja, ki so bili naučeni v izvorni družbi skozi socializacijo, v novi družbi ne veljajo več. Posledica, ki jo pri tem čutijo, je občutek izgube in občutek šoka, kako zelo drugače se vedejo ostali in občutek, da imajo drugačen pogled na svet (Greenberg, Solomon, & Pyszczynski 1997 v Brislin 2000: 240). Pomembno je poudariti, da kulturni šok ni znak neuspeha pri prilagoditvi na novo okolje. Ljudje, ki ne doživijo kulturnega šoka, so mogoče tako togi, da ne opazijo kulturnih razlik, kjer te očitno obstajajo, ali pa so v interakciji samo s svojo etnično skupino (Brislin 2000: 240 naš prevod).

Lukšič - Hacinova (1995: 111) navaja nekaj pomembnih problemov, s katerimi so se ljudje postopno spopadali v novem okolju:

Jezik

Pri zamenjavi kulturnega in družbenega okolja je jezik temeljna prepreka za vključevanje in razumevanje načina življenja. Ni le sredstvo komunikacije, ampak tudi simbolni sistem. Skozi procese inkulturacije in socializacije se posameznik jezika uči, vendar jezik integracijo in socializacijo istočasno omogoča. V prvih letih primarne socializacije se ob maternem jeziku nezavedno ustvarjajo temelji človekove osebnosti, posledica so človeška razmišljanja in čustva, ujeta v jezik, preko katerega se človek samozaveda in reflektira. Jezik je več kot samo komunikacijsko sredstvo, ovira resocializacijske procese, ki v prvi generaciji imigrantov ne more biti nikoli popoln. Jezika se imigranti ne morejo v celoti naučiti, prav tako ga ne morejo ponotranjiti. Jezik, ki se ga naučijo, zajame le komunikacijski vidik, ki je osiromašen osnovnih kulturnih kodov. » ... V tujem jeziku ni vedno mogoče najti ustreznega izraza ne za misli in še manj za čustva. Čustev tedaj ne razgibavajo več naravna nihanja. Ni več senc in prehodov. Stvari ostajajo neizrečene ali pa planejo na dan ob nepravem času, pretirane, trde in nedodelane« (Zalokar 1991: 24 v Lukšič - Hacin: 112).

Status tujca

Status tujca je večplasten in je odvisen od državno-pravno-politične sfere in njenega odnosa do tujcev. Izraz le tega pa so različni principi podeljevanja državljanstva in cele migracijske politike. Po svetu so razlike v migracijskih politikah velike, pogojene z različnimi notranjimi, predvsem gospodarskimi interesi posameznih držav. Na drugi strani pa je status tujca povezan tudi s kulturno in družbeno pogojenim odnosom do drugačnosti,

kar se kaže v državah, kjer se je uveljavil princip podeljevanja državljanstva po rojstvu. Prav tako pa drugo generacijo, kljub temu da so se rodili v državi, s čimer so avtomatično pridobili državljanstvo, spremlja stigma. Pomemben vidik je vloga etnične imigrantske skupnosti, njeno delovanje in vpliv na ohranjanje statusa tujca (Lukšič - Hacin 1995: 119).

1.4 KSENOFOBIA, RASIZEM IN DISKRIMINACIJA

Mednarodna organizacija United for Intercultural Action je besedo strpnost ali toleranco pojasnila kot spoštovanje, sprejemanje in cenjenje bogate raznolikosti svetovnih kultur, načinov izražanja in oblik človečnosti. Strpnost je harmonija različnosti, ki jo omogočajo znanje, odprtost, komunikacija in svoboda misli, zavesti in prepričanj. Nasprotje strpnosti je nestrpnost, ki pomeni nespoštovanje prepričanj in življenjskih praks drugih ljudi. Pomeni, da so nekateri ljudje obravnavani drugače zaradi svojih verskih prepričanj, svoje spolne usmerjenosti ali celo zaradi drugačne obleke ali las. Z nestrpnostjo označujemo ideje in prepričanja in ne način vedenja, ki druge podreja, ali pa je glavni cilj preprečiti njihovo polnopravno udeležbo v družbi. Imigrante razglasijo za potencialno nevarne za večinsko prebivalstvo. Raziskava Slovensko javno mnenje je v Sloveniji v letu 2002 merila vrednote in zaupanje. Ugotovili so, da približno četrtnina ljudi za svojega soseda ne želi muslimana, imigranta, tujega delavca in juda. Te ljudi zavračajo zaradi raznih čustev in občutkov, od ksenofobnega sovraštva in nasilja do vseh, ki se ne skladajo s podobo pravovernega Slovenca. Dve leti kasneje, na razstavi Jara kača, so pokazali, kako se nestrpnost manifestira v Sloveniji. Od oblik sovražnega govora, napadov iz sovraštva in institucionalnih oblik sovraštva. Nestrpnost je organizirana dejavnost, ki se kaže tudi v postopkih državnih institucij (Leskošek 2005 a: 9–11).

Sovražni govor je eno najmočnejših sredstev diskriminacije, še posebej zato, ker ga je težko definirati. Temelji na prepričanju, da so nekateri ljudje manjvredni, ker pripadajo določeni skupini. Sovražni govor ustvarja realnost, ki oblikuje sovražne mentalitete in ustvarja podlago za vse druge oblike sovražnosti. Besede, ki imajo namen poniževati, razčlovečiti, odvzeti dostojanstvo in v podrejen položaj postaviti človeka in ga prikazati kot nečloveka, kot tretjerazredno necivilizirano bitje, vplivajo na to, kakšen položaj bodo ti ljudje imeli v družbi. Določajo njihove možnosti, življenje, določajo, kako bodo z njimi ravnali drugi ljudje in kako bodo razumeli sami sebe (Leskošek 2005 a: 14). Kot

ksenofobični, sovražni govor lahko prepoznamo vprašanja iz vsakdanjega življenja: kako zaustaviti ilegalne migrante, koliko nas tujci stanejo, kdo je pravi azilant in kdo tisti, ki slovensko državo in pravico do azila izkorišča, zakaj bi morali Romi imeti posebnega predstavnika v občinskem svetu, če pa lahko kandidirajo kot ostali, poleg tega pa še trditve, da so begunci privilegirani, ker dobivajo rabljena oblačila, brezplačno namestitev in hrano v posebnih ustanovah, medtem ko morajo naši ljudje to vse kupiti sami itn. Sledi še pokroviteljski odnos, izogibanje in pretiravanje (Zorn 2003: 306). Nekoč so ljudje svoje predsodke izražali v neposrednih stikih s člani drugih družbenih skupin, danes pa se predsodki izražajo predvsem skozi izogibanje stika z njimi. Sodobni rasisti trdijo, da imajo deprivilegirane manjšine več pravic in da zahtevajo preveč privilegijev. Pri tradicionalnem rasizmu naj bi prevladovalo sovraštvo in odkrito nasilje do drugih skupin, sedaj pa prevladuje ignoriranje, distanca in cinizem. Tradicionalni rasisti so odkrito izražali svoje sovraštvo in ni bilo potrebno nadzirati in skrivati svojih občutkov, medtem ko morajo sodobni rasisti skrivati čustva, da v javnosti ne izpadejo kot rasisti. Potlačeni občutki in čustva pa še vedno obstajajo v nezavednem in vplivajo na vedenje in izražanje posameznika (Ule 1999 v Ule 2005: 22–23). Sovražni govor je najbolj nevaren, ko prihaja iz parlamenta, političnih strank, vlade, univerze ali cerkve. Ti prostori namreč urejajo vsakdanje življenje ter določajo pravice in možnosti ljudi. Ko postane sovražni govor orodje ali pa celo strategija za pridobivanje in utrjevanje oblasti, nastane nevarnost (Leskošek 2005 b: 94).

Sovražni govor se na vsakodnevni ravni preko medijev projecira na ljudi. Kulturni rasizem se vsakodnevno vsiljuje v družbo. Dramatična medijska predstavitev begunskega vala in dejstvo naselitve migrantov v Sloveniji je povzročila veliko sovražnega govora in močnih stališč ljudi. Jalušič opozarja, da se je v vsakdanjem javnem govoru in v medijih razširil predsodkovni in sovražni govor o drugih, ki ni imel le značilnosti ksenofobije z elementi rasizma, temveč je tudi pozival k skupinskemu delovanju proti naseljevanju in integraciji imigrantov (Jalušič 2001: 15 v Kralj 2008: 201).

Rasizem deluje na treh ravneh: osebni rasizem, kulturni rasizem in institucionalni rasizem. Rasistična dinamika deluje na vseh treh ravneh in skozi njih. Vsaka raven v interakciji z vsako ustvarja kompleksen interakcijski proces med tistimi, ki zatirajo in zatiranimi. Rasizem in njegova oblika se skozi razvoj evropskih držav spreminja. Današnji rasizem se ne ukvarja več toliko z barvo kože in ostalimi biološkimi značilnostmi, ampak se usmerja na kulturno, jezikovno in versko raven (Dominelli 1995: 184). O kulturnem rasizmu

govorita Kraljeva in Dominellijeva. Slednja avtorica (1995: 184) pravi, da kulturni rasizem izhaja iz družbeno sprejetih vrednosti in norm, ki nižji status pripisujejo deprivilegiranim državljanom in vse, kar so deprivilegirani državljani prispevali ali prispevajo družbi, razvrednotijo. Svoji skupini pripisujejo raso večvrednost in podpirajo individualni in institucionalni rasizem. Kraljeva pa dopolnjuje, da o kulturnem rasizmu lahko govorimo, ko v ospredje ni postavljena barva kože ali oblika telesa, ampak so v ospredje postavljeni kulturni vzorci, kot na primer običaji, navade, jezik, glasba in drugo. Kulturni rasizem je prisoten v medijskih diskurzih o migrantih, ki ustvarjajo (Kralj 2008: 190):

- homogenizacijo (ustvarjanje vtisa o obstoju domnevno avtohtonega prebivalstva in domnevno homogenih imigrantov, uporabljanje besede 'mi' in 'oni'),
- emocionalizacijo (ustvarjanje vtisa o kriznih razmerah in obsedenem stanju),
- viktimizacijo 'avtohtonega' prebivalstva in države,
- kulturno pabilizacijo imigrantov in države,
- higienizacijo v dvojnem pomenu,
- kriminalizacijo imigrantov.

Rasizem na institucionalni ravni se udejanja s pomočjo segregacijskega modela bivanja in pomoči. Ustanavljajo se posebni centri za begunce, tujce, prosilce za azil. Ti centri se bolj pogosto ustanavljajo na robu mest ali vasi, kjer niso na očeh domačinom in kjer je mešanje prebivalstva reducirano na minimum. Institucionalni rasizem ohranja obstoječe neenakosti, saj ljudje dobijo nekvalitetne usluge ali pa socialnih uslug sploh niso deležni. Izgovor socialnih delavcev je, da osebam brez državljanstva in brez stalnega prebivališča po zakonu o socialnem varstvu nimajo pravice pomagati (Zorn 2003: 305).

V Ustavi Republike Slovenije piše, da so v Sloveniji vsakomur zagotovljene enake človekove pravice in temeljne svoboščine, ne glede na narodnost, raso spol, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, gmotno stanje, rojstvo, izobrazbo, družbeni položaj, invalidnost ali katerokoli drugo osebno okoliščino (URS 2013 b). Z delitvijo in razlikovanjem pravic državljanov in tujcev je ideal človekovih pravic postavljen pod vprašaj. Vsak posameznik naj bi bil nosilec neodtujljivih in nedeljivih človekovih pravic, a se v praksi izkaže, da pravice niso brezpogojne. Arendtova (2003, 371 v Gornik 2010: 183) v zvezi s človekovimi pravicami in državljanskim statusom pravi, da so človekove pravice identificirane s pravicami državljanov, ne pa s pravicami vsakega človeka. »Človekove pravice, predvidoma neodtujljive, so se izkazale za neizvedljive (tudi v državah, katerih

ustava je temeljila na njih), kadarkoli so se pojavili ljudje, ki niso bili državljani katerekoli suverene države /.../ Čeprav se zdijo vsi enotni glede tega, da stiska teh ljudi izhaja prav iz njihove izgube človekovih pravic, pa očitno nihče ne ve, katere pravice so izgubili, ko so izgubili človekove pravice« (Arendt 2003: 373 v Gornik 2010: 183).

Imigrantska manjšina ima v primerjavi z imigrantsko družbo torej dominantno večino, manj pravic in več dolžnosti. Diskriminacija prizadene imigrante, kar posledično vpliva na kvaliteto odnosov med manjšino in večino. Predsodki in stereotipi lahko diskriminacijo spodbujajo (Klinar 1976: 218–219).

Diskriminacijski odnos, ki ga zavzema večina do manjšine, je pogosto zgrajen na predsodkih, stereotipih, pristranskem ocenjevanju in nepopolnih informacijah o manjšini (Klinar 1976: 65). Diskriminacija se pojavlja v obliki zaposlitve, na ekonomskih področjih, na področjih stanovanj in drugih strukturah. Imigranti imajo zmanjšane možnosti za zaposlitev v poklicih, ki so rezervirani za pripadnike dominantne večine. Prevezajo predvsem nekvalificirana delovna mesta. Poleg tega imigrante na delovnem mestu prizadenejo težavne delovne razmere in neustrezna delovna zaščita. Poklicna diskriminacija posledično pripelje do neizkoriščenih delovnih sposobnosti imigrantov ali pa so za imigrantsko družbo njihovi talenti izgubljeni. Na ekonomskih področjih so imigranti diskriminirani tako, da jim banke pri dajanju kreditov postavljajo ovire, poleg tega diskriminacijo občutijo v zavarovalniških primerih in pri prodaji svojih proizvodov in storitev. Diskriminacija pa se pojavi tudi pri nakupu zemlje in nepremičnin. Diskriminirani so prav tako na stanovanjskem področju, posebna tarča diskriminacije pa so občasni in ilegalni imigranti, katerih stisko stanodajalci znajo dobro izkoristiti sebi v prid (Klinar 1976: 220–223).

1.5 SOCIALNO DELO

V imigrantskih družbah pomembno pozitivno vlogo pri reševanju imigrantskih problemov opravljajo socialni delavci. Prihajajo v neposreden stik z imigranti in preučujejo njihove konkretne primere, v katerih ne postavljajo diagnoze, ampak se ukvarjajo s terapijo. Dejavnosti socialnih delavcev in delavk so svetovanje v poklicnih in pravnih zadevah, pomoč pri načrtovanju osebne rasti posameznikov in imigrantskih družin, pomoč pri

reševanju socialnih problemov, preučevanje konfliktov med manjšino in večino. Pri reševanju težav z imigranti sodelujejo in jim pomagajo vključevati se v imigrantsko družbo. Vsekakor ni mogoče naštetih vseh opravil. Nekateri se ukvarjajo s socialno problematiko, ki prizadeva imigrante na delovnem mestu, jim pomagajo, da imigranti delavci ohranijo telesno in duševno zdravje, kljub težavam, ki jih imajo, ko stopijo v drugačne delovne odnose in tujo kulturo. Vloga socialnega delavca je, da ne predstavlja samo interesov imigrantske družbe, temveč predvsem interese migrantov (Klinar 1976: 90).

Glede na to, da nihče od mojih sogovornikov s socialnim delavcem ni imel stika, moram biti kritična. Morda imajo tisti imigranti, ki so že vključeni v nek sistem, stik s socialnim delavcem (prosilci za azil, druge etnične manjšine), vendar imigranti, ki pridejo v državo zaradi lastnih interesov, niso vidni očem socialnih delavcev. Preglednosti o prihodih migrantov socialni delavci nimajo, prav tako pa imigrantom nihče ne pove, da lahko s socialnim delavcem pridejo v stik.

1.5.1 Antirasistično in medkulturno socialno delo

Dominellijeva pravi, da se učitelji in praktiki socialnega dela ne potrudijo dovolj obravnavati problematike, ki bi jo bilo potrebno obravnavati, da bi se profesionalci v socialnem skrbstvu ustrezno odzivali na potrebe deprivilegiranih državljanov. Obstaja nevarnost, da bo socialno delo še podkrepilo izključenost deprivilegiranih iz družbenega življenja. Eden izmed načinov, kako se lotiti problematike, je antirasistično socialno delo (Dominelli 1995: 183). Za socialne delavce že dolgo velja, da so razmeroma osvobojeni predsodkov, kar je bilo v Britaniji potrjeno z raziskavo. Le 3 odstotki socialnih delavcev so namreč imeli rasne predsodke, medtem ko ima v celotni populaciji rasne predsodke 20 odstotkov ljudi (Dominelli 1995: 187). Socialni delavec, ki osebno nima predsodkov, pa lahko izvaja rasistično politiko, če ta ne omogoča storitev v skladu s potrebami deprivilegiranih državljanov. Kot primer je Dominellijeva navedla namestitve starejšega muslimana v dom, kjer se mu prepoveduje verske obrede in kjer mora jesti svinjino. Strategije, ki zabrišejo naravo odzivov na rasizem in pripomorejo k temu, da se rasizem nadaljuje, so: spregledovanje, zanikanje, barvna slepota, dekontekstualizacija, prelaganje, pokroviteljstvo in izogibanje (Dominelli 1995: 188).

Da bi socialni delavci lahko razvili antirasistično prakso v socialnem delu, moramo najprej razumeti, kako te strategije delujejo, jih prepoznati in se jih izogibati:

- Strategije spregledovanja delujejo tako, da ne priznamo prisotnosti rasizma ali zmanjšamo njegov pomen. Učinek strategije spregledovanja je, da so potrebe deprivilegiranih državljanov zanemarljive, saj so deprivilegirani državljani. Socialni status osebe velja za nerelevantnega.
- Strategije zanikanja se v teoretski osnovi naslanjajo na asimilacionizem. Primer je ta, da na primer v Ljubljani srečamo temnopolto osebo in jo vprašamo, ali prihaja iz Afrike ali Srednje Amerike. S tem bi deprivilegiranemu državljanu ustvarili občutek, da ne spada v to okolje. Tisti, ki zagovarjajo strategije zanikanja, mislijo, da v njihovem osebnem in socialnem vedenju ni rasizma, hkrati pa vedo, da tak rasizem obstaja v drugih družbah in pri drugih ljudeh.
- Strategije barvne slepote pomenijo, da vse ljudi obravnavamo in jih vidimo enako. Socialno delo in ideologija socialnega dela je enaka obravnava. Problem nastane, ko ne upoštevamo potreb deprivilegiranih ljudi kot ljudi, ki so deprivilegirani.
- Pri strategijah dekontekstualizacije priznamo obstoj rasizma na splošno, vendar ga ne vidimo v dnevni rutini in praksi, v katero so zapleteni posamezniki, institucije in družbe. Institucionalni in kulturni rasizem nista opažena. Primer dekontekstualizacije je, ko prepoznamo, da gre za deprivilegirano osebo, vendar potem ravnamo, kot da to ni.
- Strategije prelaganja se nanašajo na to, da se od deprivilegiranih pričakuje, da se bodo sami spopadli z rasizmom in s problemi v povezavi z njim.
- Strategije pokroviteljstva pa kažejo sprejemanje drugačnosti na tak način, da ljudje sicer jemo v kitajskih restavracijah, se udeležujemo festivalov drugih kultur, vendar tem dogodkom ne pripisujemo tako visokega statusa, kakor svojim. Sporočilo, ki ga med vrsticam posredujemo, je, če hočeš enakopravnost, postani kakor mi, polnopravni državljani.
- Strategije izogibanja pogosto prakticirajo ljudje, ki imajo sebe za 'antirasiste'. V socialnem delu je primerov izogibanja veliko. Kot primer je Dominellijeva navedla glasno rasistično razpoloženje uporabnika v pisarni. Uporabnika vsi slišijo, vendar socialni delavci ne bodo storili nič, da bi javno nakazali svoje nestrinjanje pred zbrano skupino. Problematike se prav tako ne bodo lotili s samim uporabnikom,

ampak bodo svoje občutke razpravljali z bližnjimi kolegi, od katerih pričakujejo sočutje in razbremenitev krivde (Dominelli 1997: 190).

Zorn nam strategije zanikanja rasizma opredeli skrženo in združeno (povzeto po Zaviršek 2000 in Dominelli 1997 v Zorn 2003: 306):

- Zanikanje rasizma v kulturni in institucionalni obliki, kljub temu da med našimi sodelavci ni pripadnikov etničnih manjšin.
- Dekontekstualizacija, kjer mislimo, da rasizem obstaja le v interakciji s temnopoltimi ljudmi, katerih v Sloveniji ni, torej ne obstaja.
- Obtoževanje žrtve oziroma zamenjava vlog, kjer se odgovornost za rasizem prestavi na žrtve. Od njih tudi pričakujemo, da ga bodo sami odpravili.

Za svoj prispevek k vzdrževanju rasizma v vseh svojih vidikih sta odgovorna vsak socialni delavec in vsaka socialna delavka. Za socialne delavce je pomembno zavedanje problematike in izobraževanje na podlagi antirasističnih praks, da pridobimo globlje razumevanje problematike (Dominelli 1995: 190).

Cilj antirasistične socialnodelavske prakse je deprivilegiranim državljanom priskrbeti potrebne storitve na tak način, da se socialni delavci ukvarjajo s problemi deprivilegiranih, kot jih vidijo sami in da jim omogočajo prevzeti nadzor nad odločitvami, ki zadevajo njihovo življenje (Dominelli 1995: 188). Da bi se pa lahko dotaknili kulturnega rasizma, si je za začetek potrebno priznati, da deprivilegirani državljani nimajo toliko pravic, ki so pri polnopravnih državljanih samoumevne. Sprejemati je potrebno različne kulture, ne da bi jih podredili merilom, s katerimi beli pripadniki evropskih narodov presojujejo o svoji večvrednosti. Socialni delavci lahko izpodbijamo stereotipe in mite, ki jih širi skrajna desnica. Problem moramo socialni delavci vzeti resno in delovati za njegovo odpravljanje tako, da postanemo antirasistični praktiki in učitelji. To pomeni, da določamo antirasizem kot prioriteto in zaobljubo pri delu, da prepoznamo navzočnost deprivilegiranih državljanov in jih podpremo, da postanejo polnopravni člani družbe. Na novo moramo definirati profesionalno ideologijo in etiko, da bo deprivilegiranim državljanom v korist, ko država prekrši njihove človeške, ekonomske, socialne in politične pravice. Resno moramo vzeti politično naravo nalog socialnega dela in zagotoviti blagostanje najbolj ranljivim ljudem v družbi. Da bi uresničili antirasistično socialno delo, moramo delati z drugimi (Dominelli 1995: 191–192).

Socialno delo se mora premakniti od monokulturnih in etnocentričnih perspektiv v kulturno in etnično občutljive perspektive (Povodnik 2007: 117). Povodnikova (2007: 117) pravi, da so kulturni nesporazumi neizogiben del sporazumevanja med pripadniki različnih kultur. Za socialne delavce in druge strokovnjake, ki vse pogosteje delujejo izven lastne kulture, so velik izziv, saj to, kako se z njimi soočajo, pomembno vpliva na učinkovitost socialnodelavskega procesa. Če želijo socialni delavci razviti kulturno razumevanje, morajo priznati lastno neudobje v medkulturnih situacijah in proučiti svoje osnovne vrednote, predsodke in pristranskosti kot del samoocene. Kultura je kompleksen pojav, ki se nenehno spreminja, zato se morajo tega, da se bodo morali o njej učiti vse življenje, socialni delavci zavedati. Zavestno se morajo truditi za etnično kompetentnost in postati sposobni ponuditi strokovne storitve v skladu s pričakovanji določene skupnosti.

Socialni delavec lahko prispeva k večji učinkovitosti dela v tuji kulturi na način, da se poskuša vživljati, aktivno prilagajati in vključevati v njemu tujo kulturo. Za vživljanje socialni delavec ali delavka potrebuje osnovno držo odprtosti, da posluša z zanimanjem in se aktivno ukvarja s kulturnimi razlikami, ki jih skuša tudi razumeti. Vživljanje se dotika petih področij (Povodnik 2007: 118–119):

1. Odnos spoštovanja – bistveno za uspešen proces vživljanja v tujo kulturo je spoštovanje lokalnega načina življenja. Spoštovanje tradicije pomeni priznavanje tradicije kot legitimne osnove delovanja in odpiranja prostora za spreminjanje škodljivih praks na neogrožujoč in nenasilen način.
2. Besedno sporazumevanje – pozornost na kulturne razlike v komunikaciji je dobro načrtno gojiti, tako smo ozaveščeni v sporazumevanju. Besedno sporazumevanje v tuji kulturi je težavno, ker je sporočilna vrednost stavkov močno okrnjena. Dokler socialna delavka ali delavec ne obvlada lokalnega jezika, mora vse prevajati in preverjati. Izogibati se mora žargonu, obsojajočemu jeziku, sodbam in pridigam.
3. Strokovni prijem – vzpostavitev enakovrednega delovnega odnosa je zaželen. Bistveno je, da gradimo odnos na zaupanju in soustvarjanju dobrih izidov.
4. Uravnovešanje razmerij moči – socialni delavec ali delavka lahko do določene mere zavestno odreja dejansko količino moči, ki pripada posameznim partnerjem v procesu iskanja rešitev. Najbolj zaželen primer razporeditve moči je, da imata socialni delavec in uporabnik enako količino moči.
5. Zavedanje lastnih predsodkov – odklonilen odnos ni nujno zavesten, odkrito sovražno usmerjen, ampak je lahko tudi skrit, nezaveden, kot posledica kulturne

pogojenosti. Mediji ustvarjajo zavajajočo podobo stereotipov, ki jo zlahka širijo. Potrebno je načrtno ozaveščanje lastnih predsodkov.

2 PROBLEM

Problemsko situacijo duševnih stisk kot posledico migracij sem zaznala, ko sem se pogovarjala s prijateljico, ki se je preselila v Nemčijo. Odločila se je za tamkajšnji študij in popolno vzpostavitev novega življenja, pri čemer o vrnitvi v Slovenijo ne razmišlja. Po približno pol leta življenja v tuji državi je dobila službo. Delo, domotožje, nov način življenja, nov jezik, nova kultura, vse to jo je pripeljalo v depresivno počutje. Kmalu se ni več prepoznala kot oseba, in zase pravi, da je izgubila lastno identiteto. Ni več vedela, kaj želi, kakšna oseba pravzaprav je. Za pomoč pri reševanju stisk se je odločila delo pustiti in si poiskala pomoč pri psihoterapevki. Prijateljičin primer sem poskusila prenesti v svoje okolje in raziskati, kakšne stiske pestijo imigrante v Sloveniji. V svoji raziskavi sem želela preveriti, kako imigranti v Sloveniji doživljajo spremembo okolja in kako lahko njihovo situacijo socialni delavci izboljšamo. Intervju, ki sem ga opravila z imigrantko s Kube se je tematika tako dotaknila, da se je tudi zjokala. Po končanem intervjuju se mi je zahvalila in dejala, da je bila izkušnja za njo terapevtska in da je bilo dobro, da je nekomu zaupala svoje občutke in doživljanja, ki jih je v sebi držala sedem let.

Pri raziskovanju me zanima:

- kakšni so bili razlogi in motivi za selitev v Slovenijo,
- kakšna so bila pričakovanja pred selitvijo v Slovenijo,
- kako imigranti doživljajo proces prilagajanja družbi,
- kako se soočajo s stresom in stiskami,
- kako so se spoprijemali z domotožjem,
- kakšno vlogo pri vzpostavljanju socialne mreže ima nov jezik (slovenski jezik),
- ali opravljajo dela, za katera so izobraženi,
- kako in kje si lahko poiščejo pomoč, kako lahko situacijo izboljšamo, če jo je potrebno.

3 METODOLOGIJA

3.1 Vrsta raziskave

Raziskava je:

- Eksplorativna, saj raziskujem področje neke problematike, želim odkriti osnovna spoznanja prilagoditve imigrantov na življenje v Sloveniji.
- Študij primera, saj bom analizirala en primer pojava in njegove osnovne značilnosti.
- Kvalitativna, saj je sestavljena iz besednih opisov, ki se nanašajo na izbrano problematiko, in se osredotočam na človekovo doživljanje neke situacije.
- Empirična, saj sem za podatke za obdelavo gradiva zbrala s pomočjo intervjuja.

3.2 Glavne raziskovalne teme

- Domovina imigrantov
- Dolžina bivanja imigrantov v Sloveniji
- Razlogi za prihod v Slovenijo
- Začetek življenja v Sloveniji
- Prilagoditev na življenje v Sloveniji
- Socialna mreža
- Ohranjanje kulture
- Identiteta
- Kulturni šok
- Ovire
- Duševne stiske
- Reševanje stisk

3.3 Merski instrumenti

Merski instrument je delno strukturirani odprti intervju, pri katerem so mi bila v pomoč vnaprej sestavljena vprašanja, vendar sem jih prilagajala poteku pogovora, saj sem želela, da intervju poteka čim bolj spontano. Vprašanka je imela tako možnost odgovarjati opisno in ni imela vnaprej ponujenih možnosti. Podatki o vprašanki so na njeno željo anonimni.

3.4 Opredelitev enot raziskovanja

V raziskavi so sodelovale tri osebe, vendar sem za študij primera izbrala imigrantko s Kube. Za raziskovanje tega primera sem se odločila, ker druga dva primera nimata dovolj informacij, da bi lahko izluščila duševne stiske in ovire, ravno tako pa svoje integracije ne opisujeta podrobno. Intervju, ki sem ga izbrala, je dovolj nazorno opisoval življenje, doživljanja, stiske in občutke. Za ta intervju sem se odločila tudi zato, ker vprašanka prihaja iz države, kjer vlada drug režim, to je socializem, saj predpostavljam, da je menjava državnega sistema prav tako pomemben dejavnik pri prilagajanju na novo okolje. S sogovornico sem intervju opravila v španščini. S prevajanjem nisem imela težav, saj tekoče govorim špansko.

3.5 Zbiranje podatkov

Zbiranje podatkov je potekalo od 10. 5. 2016 do 3. 3. 2017. Intervjuje sem izvedla s tremi posamezniki. Za intervju z njimi sem se dogovorila predhodno in sem se jim prilagodila. Čas in prostor so izbrali sogovorniki, le opozorila sem jih, da potrebujemo miren prostor, kjer ni motečih dejavnikov. Prostori za srečanje so bile mirne kavarne. Za čas pogovora sta dva izbrala dopoldan, ena oseba pa pozno popoldne. Pogovore sem opravljala individualno, zaradi lažjega urejanja in prevajanja sem pogovore snemala, s privolitvijo sogovornika. Intervju, ki sem ga izbrala za nadaljnje raziskovanje, je trajal dve uri. Po končanem intervjuju sva se sproščeno pogovarjali naprej, vendar podatkov, pridobljenih na ta način, ne morem uporabiti, ker je bila to želja intervjuvanke. Preden sem intervjuvance povabila na sodelovanje, sem jim razložila vsebino raziskave. Pred samim intervjujem sem

jim obrazložila potek intervjuja, poudarila vsebino in njegov namen. Vsi so takoj pristali na snemanje intervjuja, kar mi je kasneje olajšalo zapis.

3.6 Obdelava in analiza gradiva

Sogovornica mi je dala dovoljenje za snemanje intervjuja. Po opravljenem intervjuju sem še isti dan posnetek poslušala in ga v izvirnem jeziku zapisala. Kasneje sem intervju v celoti dobesedno prevedla v slovenščino. Ime njenega moža, ki se pojavlja v intervjuju, sem spremenila saj je oseba želela ostati anonimna. Gradivo sem analizirala tako, da sem intervju večkrat prebrala, zraven pa sem iskala vzporednice v teoriji.

4 REZULTATI IN RAZPRAVA

Pri sogovornici so bili motivi in vzroki za selitev iz emigrantske družbe nizek življenjski standard, ekonomska stagnacija in politični režim. Nezadovoljna je bila s svojim socialnim statusom, svojega življenja na Kubi si ni znala več predstavljati. Motivi in vzroki za selitev v imigrantsko družbo pa so bili ljubezensko razmerje s Slovencem, čisto mesto, v katerem bi živela, novo okolje, dvig življenjskega standarda in želja po spremembi v lastnem življenju. Vzrok za selitev je bilo ljubezensko razmerje, zato lahko govorim o osebnih in družinskih vzrokih. Družinske in prijateljske odnose v domovini je težko razdreti, hkrati pa jih je težko vzpostaviti na novo v novi kulturi oziroma novem socialnem okolju. Enake podpore morda nikoli več ne dosežejo, ker se kultura in način življenja tako zelo razlikujeta. Odločitev o migraciji sta sprejela skupaj s partnerjem, tako da lahko govorimo o prostovoljni migraciji, vendar povsem prostovoljna ni. Pomembno vlogo pri odločitvi so spremljali dejavniki odbijanja in privlačevanja.

Kulturni šok je neprijetno presenečenje ob soočanju z novo kulturo. Izkušnja je neprijetna zaradi naporenega psihološkega prilagajanja, občutka izgube, občutka zmede glede vrednot in kulturnih razlik. Njena pričakovanja so bila, da se bo na življenje v Sloveniji težko prilagoditi. Kulturni šok spremlja občutek manjvrednosti in nebogljenosti. Počutila se je majhno in neumno. V Slovenijo je prišla že odrasla in svoje življenje na Kubi je že imela oblikovano. Na Kubi se je rodila, se naučila hoditi in govoriti. Na Kubi je potekal proces primarne in sekundarne socializacije. V Sloveniji pa je izpostavljena resocializacijskim procesom, saj je bila njena identiteta že vzpostavljena, družbeni in kulturni procesi pa se spreminjajo in identiteta se lahko delno preoblikuje.

Lepe stvari, mesto in boljši življenjski standard so jo na začetku najbolj motivirali, kot je sama rekla, napolnjevali. Da je bila sposobna v novi državi začeti svoje življenje od začetka, je potrebovala veliko moči. Pravi, da je to tako, kot bi se ponovno rodil. Kot o še enem kulturnem šoku govori, ko se je spraševala, kaj bo počela in kje bo delala. Začetek življenja v Sloveniji so spremljale skrbi. Skrbelo jo je, kaj se bo zgodilo v primeru, če zboli, če se razide s svojim možem – se bo lahko vrnila nazaj na Kubo. Zanimalo jo je, če se bo lahko izobraževala in se naučila še česa. Ta vprašanja so se ji porajala le prva tri leta življenja v Sloveniji, nato se je morala prilagoditi, saj pravi, da je potrebno delati, da živiš

in preživiš. Poleg tega je želela biti neodvisna in vzdrževati svojo mamo na Kubi. Noče biti odvisna od nikogar. Nikoli ni bila ženska, ki bi ostala doma, vedno je bila neodvisna. Odvisnost od partnerja je bil še en kulturni šok za njo.

Kmalu po tem, ko se je v Slovenijo preselila, se je zavedla, da se mora naučiti slovenskega jezika, da se bo lahko samostojno gibala, da bo lahko dobila službo in imela odnose z osebami, si pridobila prijatelje. V tej situaciji je bila deležna poklicne diskriminacije. Imigranti se ne morejo zaposliti na delovnih mestih, kjer je stik s strankami ali sodelavci v delovnem procesu, ki zahtevajo znanje jezika imigrantske družbe. Zaradi neznanja slovenščine v Sloveniji ne more opravljati poklica izvršne sekretarke, ki ga je opravljala na Kubi. Jezikovne ovire zadevajo življenje imigrantke na več nivojih prilagoditve v novi državi. Sogovornica prihaja s Kube in tam govorijo špansko. Španščina spada v skupino romanskih jezikov, medtem ko slovenščina spada v skupino slovanskih jezikov. Jezika sta si popolnoma različna in zato je učenje in doseganje jezikovne asimilacije toliko težje. Jezik in razlike med jeziki odsevajo kulturne razlike, različnosti vrednot in vzgoje. Ob maternem jeziku se nezavedno tvorijo temelji človekove osebnosti. V maternem jeziku osebe razmišljajo in izražajo svoja čustva. Preko jezika se človek samozaveda in reflektira. Jezik je več kot samo komunikacijsko sredstvo, saj ovira resocializacijske procese. S prihodom v Slovenijo je zaradi nepoznavanja jezika doživela velik šok. Svojega partnerja je poslušala, ko je govoril slovensko in si mislila, da ne bo nikoli zmogla govoriti slovensko. Govoriti v maternem jeziku je za njo in za njeno identiteto kot zdravilo. Takrat se počuti sproščeno, saj se cele dneve, ko je zdoma, trudi govoriti slovensko, zato, ko pride domov, želi govoriti v svojem maternem jeziku in poudarja, da je to dobro za njene živce.

Najbolj od vsega jo je šokirala kultura, saj pravi, da se jezika končno lahko tudi naučiš in ga na koncu lahko govoriš. Kulturne razlike med Slovenijo in Kubo pa so ogromne. Imigrantka razlaga, da so bili sosed v njeni domovini njeni prijatelji, njena druga družina, tukaj pa sosedov sploh ne pozna. Pravi, da se ji zdi zelo hladno po končanem delu vzpenjati se po stopnicah, srečati sosede in jih ne povprašati po njihovem dnevu. Če pa jih po njihovem doživljanju povpraša, jo gledajo, češ, kaj te briga. Začenjala se je počutiti sama, kadar je njen mož delal in prav tako se je počutila sama, ko je delala v tišini. Zaradi raznolikosti jezikov je nastal prepad molka, saj z ljudmi ni mogla komunicirati. Kulturni šok lahko človeka vodi v izolacijo, saj se ustvarja kulturna praznina, kjer so stari vzorci in norme razvrednoteni, a se novim vzorcem in normam ne umaknejo. Takrat imigrant ugotovi, kako odvisen je od njih. Prilagajanje in sprejemanje nove kulture povzroči

psihološko breme. Izguba prijateljev, poklica in družbenega statusa povzroči občutek izgube. Zmedene so družbene vloge, vrednote in osebna identiteta. Po enajstih mesecih življenja v Sloveniji se je začela počutiti depresivno. Bila je tako nezadovoljna sama s sabo in se slabo počutila, da je svojega moža obtožila vsega, kar se ji dogaja. Bilo jo je strah. Depresivno se je začela počutiti zaradi pomanjkanja človeške toplote, zaradi kulturnih razlik.

Na imigrante in na njihovo duševno zdravje vpliva več variabilnih dejavnikov. Ti se lahko zgodijo pred, med ali po selitvi. Pomembna je osebnost imigranta, ki je deloma dedna, deloma pa jo pridobi s socializacijo. Svojo osebnost je opisala kot odprto in zgovorno, po drugi strani pa se ima za depresivno osebo. Pravi, da se tukaj živi zelo zaprto, in ne razume, zakaj ljudje ne komunicirajo bolj med seboj, to jo še vedno šokira. Razlagala je o občutkih neidentificiranja s slovensko identiteto. Ni nehala biti »ona«, vendar je morala postati kot »mi«, ker tukaj živi. Ne razmišlja več kot Kubanka, kljub temu pa čuti Kubo, pravi, da je v njeni krvi, je njena domovina, ampak mora živeti z mentaliteto, ki jo imamo v Sloveniji. Rekla je, da če ne naredi tako, se nikoli ne bo prilagodila. Vedno se bo počutila kot Kubanka, ampak pravi, da je njeno srce izropano in se ne počuti več kot oseba, ki je bila pred prihodom v Slovenijo, ne počuti se samo svoja. »Kadar se preseliš, daš toliko energije za življenje, adaptacijo in vse. Če ne ohraniš delčka Kube, prenehaš biti Kubanec.« Kulturni šok lahko povzroči posledice v osebni identiteti. »Sem prilagojena in to je najtežje.« Prevezemanje tuje kulture povzroča izgubo imigrantove lastne etnične identitete. Svojo etnično identiteto ohranja. Pravi, da je njen mož kubaniziran in da je njuno stanovanje otok, ki ga imenujeta Kubita. Nikoli ne kuhata slovenske hrane, vedno kuhata kubansko hrano. Posluša kubansko glasbo. Svojo vero, ki je afriško-kubanska, ohranja v svojem stanovanju. V tem primeru lahko govorimo o integraciji oziroma adaptaciji. Imigrantka sprejema nekatere vrednote imigrantske družbe, poleg tega pa ohranja svoje tradicionalne vrednote. Nekatere tradicionalne potrebe pa ostajajo nezadovoljene. Zaradi zaprte slovenske družbe in kulture se je naučila molčati in stvari obdržati zase, v sebi. Pravi, da ji psihično nekaj manjka. Pravi, da ji je Slovenija dala veliko sreče, le izkušnje so ji dale to slabo stvar. Naučila se je kontrolirati negativna čustva, naučila se je molčati. V Sloveniji se je počutila diskriminirano, vendar samo prvo leto. Pravi, da je sama verjela in čutila diskriminacijo. Kasneje, ko je začela govoriti slovensko, je ugotovila, da je sama sebi delala škodo. Nikoli se ni počutila diskriminirane, niti zaradi barve kože.

Pri iskanju dela ji je pomagal njen mož. Pravi, da mora imigrant v drugi državi sprejeti slabšo službo, imeti minimalno plačo, saj njegova izobrazba ni enaka in ne govori jezika. Kot sem že omenila, je v domovini opravljala poklic izvršne sekretarke. Tega poklica v Sloveniji ne more opravljati, zaradi česar je torej izpostavljena poklicni diskriminaciji, o kateri sem že govorila. Imigrantka se je za sprejetje slabšega delovnega mesta morala psihično pripraviti. Nikoli si ni predstavljala, da bo delala kot čistilka. Tega dela ni spoštovala. Začela se je spraševati, zakaj opravlja ta poklic, ko pa se je izobraževala in na Kubi opravljala poklic, ki se s poklicem čistilke ne more primerjati. Delo čistilke v emigrantski in imigrantski družbi ni cenjeno. S sprejetjem slabšega delovnega mesta se je začela počutiti slabo. Stiske lahko nastanejo, kadar imigrant v drugo državo pride z visoko stopnjo izobrazbe, vendar se mu poklicni status zniža in svojih interesov ne more uresničevati. Neskladnost se pojavi tudi v identiteti. Lahko pride do krize identitete, o kateri govori Taylor. Govori o razumevanju samega sebe kot človeka skozi razumevanje sebe v očeh drugih. Če pride do nepriznavanja sebe v svojih očeh, to nujno povratno vpliva na identiteto. Podal je primer, če ženska ponotranji predstave o lastni manjvrednosti in podrejenosti, tudi postane manjvredna in podrejena. Velike izgube, ki so jih imigranti utrpeli pred izselitvijo, in prilagajanje novemu jeziku, novi kulturi in ponižujočim službam lahko imigrante prevede čez rob psihološke vzdržljivosti. Po sedmih letih življenja v Sloveniji je intervjuvanka ugotovila, da ne bo več mogla opravljati istega poklica, kot ga je opravljala na Kubi. Svojo situacijo se je naučila sprejeti in bila je ponosna, da si je postavila cilj postati najboljša čistilka, ki ga je tudi dosegla. Sedaj je zadovoljna, navadila se je na to, kar je dosegla. Pravi, da se vsaj ne obremenjuje s tem, kaj bo oblekla in kaj bo jedla. Zadovoljna je tudi zato, ker ima v službi okrog sebe ljudi, ki jo imajo radi.

Prehod iz emigrantske v imigrantsko družbo pomeni prekinitev odnosov z emigrantsko družbo in vzpostavitev novih odnosov z imigrantsko družbo. Pri tem prehodu izgubijo prvotni socialni sistem in kulturo ter se prilagodijo novemu, stopijo v drugo kulturo. Razvijajo se novi odnosi. Imigranti morajo spremeniti svojo etnično identiteto. Spremenijo se kultura, jezik in navade. Zaradi nezadovoljenih potreb ali neuresničenih pričakovanj so lahko osebe razočarane in živijo v negotovosti. Na začetku se je njeno družabno življenje vrtelo okrog moževih prijateljev. S prijatelji njenega partnerja je bila komunikacija otežena zaradi neznanja slovenskega in angleškega jezika. Zaradi slabega znanja slovenščine je imela slabo socialno mrežo, sčasoma pa je ugotovila, da potrebuje tudi svoje prijatelje. Pri navezovanju stikov je bila vedno bolj pogumna in se počutila udobno. Prijateljev ima sedaj

veliko, vendar pravi, da jih ima zato, ker je sama storila vse in ker se je prva odprla. Morala se je dokazovati drugim in biti simpatična. Poleg sklepanja prijateljstev s Slovenci, imajo Kubanci v Sloveniji močno etnično skupnost. Kadar se udeležuje srečanj, se med seboj ne pogovarjajo v španščini, temveč v Slovenščini, dajo si pravico reči »ne razumem«. Njihova etnična skupnost je povezana. Ko gre kdo na Kubo, se med seboj pokličejo in vprašajo, če kdo želi kaj poslati svoji družini. Redko se zgodi, da Kubanec, ki gre na Kubo, ne pokliče drugih Kubancev, tako si med seboj pomagajo. Svojo socialno mrežo, ki jo je imela na Kubi, je izgubila. Večina njenih prijateljev je emigrirala v Združene države Amerike. Ostali prijatelji pa se do nje obnašajo drugače kot prej. Ne sprejemajo je več enako, pravi, da živijo v stigmati, da prihaja iz Evrope in razmišlja drugače, vidijo jo spremenjeno.

Zaskrbljena je glede svoje mame, ker jo je pustila samo na Kubi. Ločitev od družine in prijateljev, domovine in domače kulture in izguba stabilnega socialnega in psihološkega okolja vodi v depresijo, tesnobo in žalovanje. Socialni psihologi negativne življenjske dogodke priznavajo za glavne vzroke duševnih bolezni, saj so imigranti razpeti med dve kulturi in dva različna sistema vrednot, dva različna jezika, življenjska stila in vse to vpliva na njihov odnos do domovine in na odnos do nove države. Tesnobo imigrant doživlja, saj se mora vedno znova odločati med starim in novim, obenem pa iskati vmesno možnost. Moja sogovornica pogreša toploto, podnebje, ljudi, kulturo, praznike in način življenja. O domovini težko govori, pravi pa, da je še težje to čutiti. Vendar o tem mora govoriti, ker je to del njenega življenja, Kubo ima v svoji identiteti. Kuba je zanjo kot nekakšna religija in je skrb, ki jo ima vsak dan.

Imigranti lahko odhajajo na občasne obiske domov, lahko pa se odločijo tudi za daljše bivanje v domovini, da se prepričajo in primerjajo razmere v emigrantski in imigrantski družbi. Če ugotovijo, da ne bodo imeli težav s ponovno integracijo v izvirno družbo, lahko utrdijo željo po vrnitvi. Če jih obisk domovine razočara in ugotovijo, da imajo bolj perspektivno življenje v imigrantski družbi, se trajno imigrirajo in integrirajo v imigrantsko družbo. Na Kubo se ne želi vrniti, ker se je spremenila njena identiteta. Vrniti bi se pod pogojem, da bi bila tako materialno priskrbljena, kot je v Sloveniji. Želi se še bolj prilagoditi na življenje v Sloveniji in tukaj živeti. Ni pripravljena začeti življenja na Kubi še enkrat od začetka. Domovino poskuša obiskati vsako drugo leto. Gre za petnajst dni, vendar si obenem želi, da bi kdaj lahko odšla za dlje časa domov. Na Kubo ne bo prenehala potovati, ker je tam njena mama. Pravi, da lahko živi brez Kube, vendar ne more

živeti brez svoje mame. Komunikacijo z mamo imata dobro, saj redno govorita po telefonu. Ob obisku domovine je zopet izpostavljena kulturnemu šoku. »Moramo pozabiti biti Slovenci, da smo lahko spet Kubanci.« V domovini je veliko sprememb. Svoji mami želi pokazati, kaj ima ona v Sloveniji, vendar ne more. Prve dni obiska v domovini jo spremljata živčnost in slaba volja. Čuti bolečino, da mama ne more imeti enakega življenja, kot ga ima ona v Sloveniji. Pravi, da je močan čustveni šok. Na Kubi se počuti bolj samozavestno, sproščeno, ker lahko reče, da je tam, kjer je njeno. Počuti se kot druga oseba, je srečna. Na Kubi čuti kulturni šok zaradi pomanjkanja materialnih dobrin, o politiki pa ni želela govoriti.

Kadar je žalostna in pogreša svojo mamo, ne gre v svoje stanovanje, ampak gre na pivo, kjer gleda slike svoje mame in se ne vrne nazaj domov, dokler se ne počuti bolje. Edino, s čimer premaga žalost, je, da se zgodaj zjutraj sprehaja po Ljubljani. Ljubljano doživlja kot mesto, ki da pogum, a te obenem oropa. Kadar se počuti žalostno in depresivno, se ne želi z nikomer pogovarjati, gre v cerkev in se pogovarja z Bogom. Tako si počasi zdravi srce. Pravi, da potrebuje profesionalno pomoč. K psihologu pa ne more, ker je ne razume, kaj želi povedati. Psihologa je že obiskala, vendar se zaradi jezikovne prepreke z njim ni mogla pogovarjati, kot bi si želela. Z njo je šel tudi njen mož, da je prevajal iz slovenščine v španščino in obratno. Vendar je veliko stvari, ki jih ne želi povedati pred svojim možem. Za pogovore s psihologom bi potrebovala v prvi vrsti zasebnost in pogovor v maternem jeziku. Okrog sebe želi imeti ljudi, ki bi ji pomagali v trenutku obupa, želi si nek prostor, kjer bi imeli podporne skupine in kjer bi si lahko imigranti odpočili.

5 SKLEPI

Vzroki in motivi intervjuvanke za selitev iz emigrantske v imigrantsko družbo so bili slab življenjski standard, ekonomska stagnacija in politični režim. Dvig življenjskega standarda, ljubezensko razmerje s Slovencem in želja po spremembi pa motivi in vzroki za selitev v imigrantsko družbo. Primerjanje emigrantske in imigrantske družbe je vplivalo na odločitev o migraciji. Ob menjavi okolja so se spremenili jezik, kultura, vrednote in zaradi tega tudi etnična identiteta. Preoblikovana identiteta je posledica resocializacijskih procesov, ko je prevzemanje tuje kulture povzročilo izgubo imigrantkine lastne identitete. Sprejemanje vrednot imigrantske družbe in vzporedno ohranjanje tradicionalnih vrednot je povzročilo doživljanje tesnobe. Morala se je vedno znova odločati med starim in novim, poleg tega pa še iskati vmesno možnost. Vzpostavljanje življenja v novi kulturi je povzročilo občutek izgube, saj je v domovini pustila prijatelje, družino, poklic in družbeni status. Ločitev od stabilnega socialnega in psihološkega okolja je povzročilo tesnobo, depresijo in žalovanje. Družbeni status je bil spremenjen zaradi sprejetja slabšega delovnega mesta. Na slabše delovno mesto se je morala psihično pripraviti, kar je povzročilo neskladnost v identiteti, krizo identitete in duševne stiske.

Slovenska družba je v primerjavi s kubansko zaprta, zaradi česar je čutila psihološko pomanjkanje. Kulturni šok je povzročil zmedo glede vrednot in kulturnih razlik, prav tako je povzročil tudi posledice v osebni identiteti. Po enajstih mesecih življenja v Sloveniji je imigrantka zaradi kulturnih razlik doživela depresijo. Kulturni šok je prisoten tudi ob obisku domovine, saj imigrantka čuti močan čustveni šok zaradi pomanjkanja materialnih dobrin in želje, da bi njena mama imela enako življenje, kot ga ima ona v Sloveniji. Kadar imigranti obiščejo domovino, primerjajo emigrantsko in imigrantsko družbo. Z ugotovitvijo, da ponovna integracija ne bo težavna, se lahko utrdi želja po vrnitvi v domovino. Migrantka ni pripravljena začeti življenja v domovini od začetka. Večja je njena želja po prilagoditvi na življenje v Sloveniji, saj so pogoji za življenje boljši v imigrantski družbi.

Zaradi neznanja slovenskega in angleškega jezika imigrantka ni mogla z nikomer, razen s svojim možem, komunicirati v svojem maternem jeziku. Počutila se je osamljeno, umaknila se je v molk in se izolirala. Zaradi neznanja jezika je morala biti odvisna od

svojega moža, prisotna pa je bila močna želja po neodvisnosti. Zaradi neznanja jezika je morala sprejeti slabše delovno mesto, saj kljub izkušnjam in znanju ne more opravljati svojega poklica izvršne sekretarke. Materni jezik ji je predstavljal zdravilo, saj v maternem jeziku razmišlja in izraža svoja čustva. Prisotna je potreba po profesionalni (psihološki) pomoči, vendar je zaradi neznanja slovenskega in angleškega jezika onemogočeno koriščenje takšne pomoči, saj pogovor ne more naravno steči. Pri obiskih psihologa ji prevaja njen mož, vendar si želi in potrebuje zasebnost.

6 PREDLOGI

Imigrantom bi bilo potrebno ponuditi boljši pregled nad informacijami, ki jih potrebujejo za začetek življenja v Sloveniji. To so informacije o jezikovnih tečajih, nudenju dodatne pomoči, ko tečaji slovenščine ne zadostujejo. Na področju urejanja birokracije potrebujejo zagovornika, ki bi jim nudil informacije in pomoč. Takoj ko pridejo v stik z javnim uslužbencem (na upravni enoti, na centru za socialno delo ali na zavodu za zaposlovanje), bi jim bila predstavljena možnost zagovornika in v primeru, da bi se zanj odločili, bi jim ga takoj dodelili. Zagovorniško vlogo bi imel socialni delavec ali delavka, ki bi spremljala imigrantovo integracijo in pomagala, ko se imigrant sooči z ovirami. Z imigrantom ali imigrantko bi raziskali možnosti na podlagi njihovih želja, ki bi jih skušali skupaj realizirati. S tem bi imigrant izrazil svoje želje in bil upoštevan, imel bi občutek kontrole nad svojim življenjem in sproti reševal stiske. Ob doživljanju stisk bi imeli možnost pogovora s socialnim delavcem ali delavko v za to namenjenem prostoru. Za delo z imigranti bi morali socialni delavci imeti znanje tujega jezika ali imeti prevajalce, da bi se lahko imigranti pogovarjali v njihovem maternem jeziku. V najboljšem primeru bi vsaka etnična skupnost v Sloveniji imela socialnega delavca z znanjem njihovega jezika. Ko to ni uresničljivo bi pomagali prevajalci, vendar je za imigrante bolje, da bi se pogovarjali brez prevajalca, saj se čustva in misli v prevodu lahko izgubijo.

7 UPORABLJENA LITERATURA

- Bade, K., J. (2005). *Evropa v gibanju: Migracije od poznega 18. stoletja do danes*. Ljubljana: Založba/*cf.
- Berger, P. L., Luckmann, T. (1988), *Družbena konstrukcija realnosti: razprava iz sociologije znanja*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Bešter, R. (2007), Integracija in model integracijske politike. V: Komac, M. (ur.). *Priseljenci: Študije o priseljevanju in vključevanju v slovensko družbo*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja (105–134).
- Brislin, R. (2000), *Understanding culture's influence on behavior*. Fort Worth: Harcourt College Publishers.
- Dominelli, L. (1995), Antirasistične perspektive v evropskem socialnem delu. *Socialno delo*, 34, 3: 183–192.
- Dragoš, S. (2005), Multikulturalizem – rešitev ali problem? 2005: Mirovni inštitut. V: Leskošek, V. (ur.). *Mi in oni: Nestrpnost na Slovenskem*. Ljubljana: Mirovni inštitut (41–80).
- Godina, V. V. (1991), *Antropološki zvezki 2: Socializacijska teorija Talcotta Parsons*. Ljubljana: Sekcija za socialno antropologijo pri Slovenskem sociološkem društvu.
- Gornik, B. (2010), Človekove pravice – utopija sodobnega sveta. 2010. Koper: Univerza na Primorskem – Znanstveno-raziskovalno središče, Založba Annales: Zgodovinsko društvo za južno primorsko. V: Medica, K., Lukič, G., Bufon, M. (2010), *Migranti v Sloveniji – med integracijo in alienacijo*. Koper: Univerza na Primorskem – Znanstveno-raziskovalno središče, Založba Annales: Zgodovinsko društvo za južno Primorsko.
- Južnič, S. (1993), *Identiteta*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Klinar, P. (1976), *Mednarodne migracije: sociološki vidiki mednarodnih migracij v luči odnosov med imigrantsko družbo in imigrantskimi skupnostmi*. Maribor: Obzorja.
- Kocjančič, C. (2000), Psihološko prilagajanje izseljencev. *Dve domovini, številka 11/12*: 229–239. Dostopno na <http://www.zrc-sazu.si/isi/dd.htm> (21. maj 2017).
- Kralj, A. (2008), *Nepovabljeni: globalizacija, nacionalizem in migracije*. Koper: Univerza na Primorskem – Znanstveno-raziskovalno središče, Založba Annales: Zgodovinsko društvo za južno Primorsko.
- Leskošek, V. (2005 a), Uvod: med strpnostjo in sovraštvom. 2005: Mirovni inštitut. V: Leskošek, V. (ur.). *Mi in oni: Nestrpnost na Slovenskem*. Ljubljana: Mirovni inštitut (9–19).
- Leskošek, V. (2005 b), Sovražni govor kot dejanje nasilja. 2005: Mirovni inštitut. V: Leskošek, V. (ur.). *Mi in oni: Nestrpnost na Slovenskem*. Ljubljana: Mirovni inštitut (81–95).

Lukšič - Hacin, M. (1995), *Ko tujina postane dom*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

Lukšič - Hacin, M. (1999), *Multikulturalizem in migracije*. Ljubljana: Založba ZRC.

Medvešek, M. (2010), Demografske in socioekonomske značilnosti državljanov tretjih držav v Sloveniji. V: Medvešek, M., Bešter, R. (ur.). *Državljeni tretjih držav ali tretjerazredni državljani?: Integracija državljanov tretjih držav v Sloveniji*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja (47–91).

Mesec, B. (1997), *Metodologija raziskovanja v socialnem delu I.: Študijsko gradivo za interno uporabo*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.

Povodnik, N. (2007), Kulturni nesporazumi v socialnem delu. *Socialno delo* 46, 3: 117–123.

Ule, M. (2005). Predsodki kot mikroideologije vsakdanjega sveta. 2005: Mirovni inštitut. V: Leskošek, V. (ur.). *Mi in oni: Nestrpnost na Slovenskem*. Ljubljana: Mirovni inštitut (21–40).

Ustava republike Slovenije (URS a). V: Uradni list RS, št. 33/1991 (28. december 1991: 61. člen URS), Uradni list RS, št. 47/2013 (31. maj 2013: URS-NPB9). Dostopno na <https://zakonodaja.com/ustava/urs/61-clen-izrazanje-narodne-pripadnosti> (22. maj 2017).

Ustava Republike Slovenije (URS b). V: Uradni list RS, št. 33/1991 (28. december 1991: 61. Člen URS), Uradni list RS, št. 47/2013 (31. maj 2013: URS-NPB9). Dostopno na <https://zakonodaja.com/ustava/urs/14-clen-enakost-pred-zakonom> (22. maj 2017)

Zorn, J. (2003), Antirasistična perspektiva v socialnem delu: Kako prepoznati rasizem v vsakdanjem življenju in kulturna kompetentnost služb. *Socialno delo*, 42, 4–5: 305–306.

Weber, I., (1993), Kulturni šok: kaj je to. *Antropološki zvezki* 3, Društvo antropologov Slovenije. Ljubljana: Amalietti (136–138).

8 PRILOGE

8.1 Priloga: Intervju

1. Kaj so bili poglavitni dejavniki za odselitev?

Glavni razlog je bil, da sem spoznala Jana. Bila sva v ljubezenskem razmerju in želel je, da spoznam Slovenijo. Veliko sem razmišljala, nato pa sem se odločila in prišla na obisk v Slovenijo. Zelo mi je bilo všeč glavno mesto, čistoča, vse to je bilo zame novo in na začetku je bilo vse zaradi njega in ne toliko namen integrirati se v državo. Skoraj vse se je odvijalo zaradi odnosa z Janom. Nato sva se pogovorila in odločila, da želiva živeti skupaj. Morala sem sprejeti odločitev; zapustiti svojo državo ali pa zapustiti Jana. Nikoli ga nisem dojemala kot tujca. Želela sem spremembo zase, v svojem življenju. Začela sva pripravljati dokumente, bila sem zelo navdušena. In spet sem prišla sem, poročila sva se in začela sem novo življenje v Sloveniji.

El principal motivo fue que conocí a Jan. Estuvimos en una relación de amor. Y él me quiso invitar para que ir a conocer Eslovenia. Yo pensé mucho, después me decidí. Y vine a Eslovenia visitar. Me gustó mucho, la ciudad, la limpieza, era todo muy nuevo para mí y fue tanta el principio por el que por integrar a mi país. Casi todo se movió por la relación con Jan. Después aquí conversamos y decidimos para tener nuestro futuro, juntos. Solamente con esta idea, para estar juntos. Yo tenía decidir, o dejar mi país, o dejar a Jan. Yo nunca vi Jan como un extranjero. Yo quería un cambio para mí, en mi vida. Y empezamos a preparar los papeles, yo estaba muy emocionada y ya venimos aquí otra vez, nos casamos aquí y empecé a tener mi vida aquí.

2. Kdo vam je pomagal pri odločitvi?

Odločila sem se sama. Skupaj z njim. On je pripravil in plačal vse papirje. Jaz nisem imela denarja na Kubi, niti za potni list, za nič.

Solo yo decidí. Juntos con él. El me preparo todo y pago todo, los papeles. Porque yo no tenía dinero en Cuba, no para pasaporte no para nada.

3. Ste imeli kontakte s Slovenci že pred prihodom v Slovenijo?

Poznala sem njegove prijatelje. Ampak z njimi nisem mogla veliko komunicirati, ker v začetku, ko sem prišla sem, še nisem govorila slovensko. Zelo slabo sem znala tudi angleško. Ampak Jan je govoril špansko in to mi je veliko pomagalo. Predvsem pri spoznavanju mesta. Ko sva se družila z njegovimi prijatelji, da bi jih spoznala, me je šokiralo, da se nisem mogla pogovarjati z nikomer,

ker nisem znala slovenščine. Poslušala sem, ko je on govoril slovensko in vedno sem si mislila, da ne bom nikoli zmogla govoriti slovensko. To je bil prvi šok.

Conocí los amigos de él. Pero no podría tener tanta comunicación porque no hablaba el idioma al principio que yo llegué aquí. Yo tenía muy poco conocimiento de Inglés. Pero Jan hablaba Español y eso me ayudó mucho aquí. Principalmente para conocer la ciudad. Cuando estamos con sus amigos, para que yo conocieran, yo hablaba poco Inglés pero me choqueaba mucho que no poder un tema en la conversación con nadie porque no conocí el esloveno. Yo escuchaba y el hablando Esloveno y yo siempre pensé eso nunca lo voy a poder hablar. Eso fue el primer choque.

4. Na kakšen način ste pridobivali informacije o Sloveniji in življenju v Sloveniji?

V resnici na Kubi nihče ne pozna Slovenije. Zame je bila Slovenija vedno kot neka ruska država ali ena od držav v Jugoslaviji. Jan mi je vse razložil.

Realmente en Cuba nadie conoce a Eslovenia. Para mi Eslovenia sigue el país como si fuera de Rusia o una de Yugoslavia. Jan me explico todo.

5. Katere informacije ste želeli, da bi jih imeli takoj po prihodu v Slovenijo?

Tisto, kar sem želela vedeti najprej, je bilo, kaj se mi zgodi tukaj, če zbolim. Imela sem pravico do drugega zdravnika, svojo bolnišnico, če se mi kadarkoli karkoli zelo slabega zgodi, imam pravico do nujne zdravstvene pomoči in zato sva pripravila dokumente, da sem dobila to zdravstveno kartico. Moje drugo vprašanje je bilo, ali se bom lahko enkrat vrnila na Kubo, če se z Janom razideva. Ponavljam, da je bil moj edini razlog za prihod v to državo on. Naslednje je, ali bom lahko kdaj študirala tukaj, če si ne bom mogla opomoči, ali se bom lahko naučila nekaj več, ampak to je bilo le na začetku v prvih treh letih. Nato sem se morala prilagoditi, ker je za življenje oziroma preživetje potrebno delati. Naslednja največja ovira je jezik. Zaskrbljena sem bila za svojo mamo, da sem jo pustila samo na Kubi, prav tako sem si želela, da bi jo vzdrževala. Prva leta sem imela samo to idejo, ampak potem pa samo še delati in preživeti.

Lo primero que yo quería saber que me podría pasar aquí si me enfermara. Yo tenía derecho para tener mi segundo médico, tenía mi hospital, que en cualquier momento si me pasa algo muy mal lo tenía una ayuda con emergencia y entonces preparamos todos los documentos para tener este carnet de médico. Mi segunda pregunta era si yo pudiera regresar a Cuba alguna vez, si las cosas aquí me salieran mal con Jan. Te repito, mi único motivo para venir en este país fue el. La segunda que podría yo estudiar aquí si no podría superar, si pudiera aprender algo más, pero eso fue el principio en los tres primeros años. Después acomodarse porque mira, hay que trabajar para vivir o para sobrevivir y de eso intereso otras porque la barrera más grande es el idioma. Yo estaba preocupando con mi mama, que la dejaba sola en Cuba, también que tenía que ayudarla

mantenerla. Tenía esa idea solo en los primeros años, pero ya después solamente a trabajar y sobrevivir.

6. Kakšna so bila vaša pričakovanja?

Ko sem prišla sem, mi je Jan razlagal o sistemu te države. Je zelo drugačen od sistema moje države. Moram se naučiti govoriti, da se bom lahko premikala, da bom lahko imela službo, odnose z osebami, saj kjer živiš, moraš imeti prijatelje. Če ne govoriš slovensko, ne moreš storiti nič. Moja pričakovanja so bila, da bi se naučila slovenščine, ampak tudi, da bi delala. Nočem biti odvisna od nikogar. Nikoli nisem bila ženska, ki bi ostala doma, vedno sem bila zelo neodvisna. To je bil še en šok. Morala sem biti odvisna od njega, da mi je pomagal najti službo, me pokazal osebam, da mi lahko dajo prihodnost, službo. Ko migrant začne svoje življenje v drugi državi, mora imeti slabšo službo, saj njegova izobrazba ni enaka in ne govori jezika. Malo je težko. Moraš imeti slabšo službo z minimalno plačo. Na Kubi sem delala kot izvršna sekretarka in si ne predstavljam, da bi lahko spet opravljala ta poklic. Psihično sem se pripravila, da bom delala kot čistilka. Potrebovala sem ogromno moči, da se preizkusim kot oseba, ki je sposobna v novi državi začeti svoje življenje od začetka. Je, kot da bi se ponovno rodil. To je bil drugi šok tukaj. Kaj bom počela in kje bom delala.

Cuando yo llegué aquí, Jan siempre me hablo del sistema de este país. Es muy diferente de mi sistema. Y me digo aquí tienes que aprender hablar para poder moverte, para poder tener un trabajo, para tener la relación con las personas, que donde vives tienes que tener amistades. Si no hablas el Esloveno no puedes hacer nada. Y mis expectativas eran aprender pero trabajar. No me gusta depender de nadie. Nunca fui mujer de estar en la casa, siempre estaba muy independiente. Eso fue otro choque más. Tuve que depender de el para que me ayude a conseguir un trabajo, mostrarle a las personas que me podrían dar un futuro, un trabajo. Un emigrante cuando empieza su vida en otro país, tiene que tener un trabajo bajo, porque sus estudios no son iguales, no hablan la idioma. Es un poco difícil. Tienes que tener un trabajo mínimo con un salario mínimo. Yo en Cuba trabajaba como secretaria, que aquí jamás con mi cabeza paso eso, que podría recuperar mi trabajo otra vez. Y me prepare muy psicológicamente para trabajar lo mismo como una limpiadora. Pero tenía que yo sola abrir mi campo y tuve que hacer mucha fuerza, pero mucha, mucha fuerza, como persona probarme como una persona que soy capaz de hacer en un país como este que se empecé de cero. Es como que se nacer al nuevo. Eso fue mi segundo choque aquí. Que voy hacer, en que voy a trabajar.

7. Ste mislili, da se bo lahko ali težko prilagoditi?

Vedno sem mislila, da bo težko. Najprej zato, ker sem se počutila zelo majhno. Šokiralo me je in počutila sem se nekoliko neumna, ker sem prišla že odrasla, svoje življenje sem izoblikovala že na

Kubi. Na nek način sem nekoliko obtoževala Jana, saj mi je govoril, da se bo veliko stvari v mojem življenju spremenilo, sama sem verjela, da lahko to storim, ampak bilo je težko. Delo čistilke mi ni bilo v ponos, saj sem vedno čistila samo v svoji hiši in ne drugje. Nisem spoštovala tega dela.

Včasih sem se spraševala, zakaj so punce čistilke, ko pa bi lahko študirale in postale nekaj drugega v življenju, me razumeš. Prvič sem delala kot čistilka. Mislila sem si, kaj delaš, zakaj si študirala, in takrat se začneš počutiti slabo, ampak ne moreš početi nič drugega. To moraš sprejeti in si reči, kot sem si sama rekla: »Če sem bila na Kubi ena najboljših izvršilnih sekretark, sem lahko tukaj ena najboljših čistilk.« Bila sem ponosna, a ne toliko kot čistilka, temveč kot oseba, ki si je postavila cilj in ga dosegla. Seveda sem prav tako želela početi druge stvari, delati kot prej, ampak sedaj po sedmih letih, odkar sem prišla v Slovenijo, sem ugotovila, da se to ne bo zgodilo. Torej imam nek občutek, sem zadovoljna, navadila sem se na to, kar sem dosegla. Vsaj ne obremenjujem se, kaj bom jedla in kaj bom oblekla, nič.

Siempre me pensé que va a ser duro. Primero porque me sentí muy chiquitica. Me choqueaba y me sentía un poco estúpida también porque yo hay vine aquí ya siento adulta, ya siendo tenía mi vida hecha en Cuba, entiendes. Y como que culpe un poco a Jan de que me hablaste que muchas cosas en mi vida va a cambiar pero no, yo me creí que lo podría hacer, pero me fue difícil. Le dije trabajar como limpiadora, yo siempre limpie mi casa, nunca limpie otro lado. No respetaba ese trabajo. Yo siempre dije porque hay personas que limpian cuando se puede estudiar y hacer otra cosa en la vida, entiendes. Y mi primer trabajo fue como una limpiadora. Que estas ha siendo, limpiando, porque estudiaste y se pones de sentir mal, pero no puedes hacer otra cosa. Tienes que aceptarlo y decir como yo me decía: "bueno si mi trabajo antes en Cuba yo era una de los mejores secretarias, yo aquí también puedo hacer uno de los mejores limpiadoras." Me siento orgullosa no tanto como limpiadora, si no como persona que me trace una meta en la vida y lo hice. Claro también quisiera ser otra cosa, trabajar como antes, pero ya después de siete años que llegó aquí me da cuenta que eso no va a pasar. Y entonces estoy como que tengo un sentido de, estoy conforme, me ha acostumbrado que yo lograr. Y por lo menos no me preocupe no que comer, no que vestir, nada.

8. Kaj se vam je zdelo najtežje?

Jezik in kultura. Najbolj me je šokirala kultura, ker jezika se končno lahko naučiš, če hočeš in na koncu ga lahko govoriš. Kultura me preseneča, saj od koder jaz prihajam, so sosedi tvoji prijatelji, skoraj tvoja druga družina. Tukaj živim v bloku tolikih stanovanj in ne poznam sosedov. In se mi je zdelo zelo hladno priti domov iz službe, se vzpenjati po stopnicah, srečati sosede in jih ne povprašati po njihovem dnevu. Če vprašaš ljudi po njihovem dnevu, te gledajo, češ, kaj te briga. Sedaj imam veliko prijateljev, a jih imam zato, ker sem sama storila vse, da bi jih dobila. Začenjala sem se počutiti sama, tako sama, kadar je Jan moral delati in jaz tudi, v tišini. Sem zelo zgovorna

oseba, zelo odprta oseba. Všeč mi je spoznavati ljudi. Morala sem poskusiti nek način, saj sem v prvem letu padla v depresijo. In bilo je zaradi tega, zaradi pomanjkanja človeške toplote, ampak tukaj se tako živi. Je druga kultura in se živi zelo zaprto. Kot neka država, ki ima vse. Veliko je mladih ljudi in ne razumem, zakaj se ne komunicira toliko. Še vedno me preseneča. Zelo me je šokirala kultura. Kultura je zelo hladna. Ena stvar, ki jo sama govorim Slovincem, je, da so Slovenci hladni, ampak ko imaš za prijatelja Slovence, veš da ga imaš za celo življenje. Slovenci ti dajo priložnost, da lahko prideš v njihovo življenje. Sama sem sklenila prijateljstva, ker sem se odprla prva.

El idioma y la cultura. Más me choqueo la cultura, porque el idioma al final, lo puedes aprender si tú quieras y al final lo hablas. La cultura me sorprende un poco, porque de donde yo vengo tus vecinos son tus amigos, casi tu segunda familia. Y aquí yo vivo en un edificio de tantas apartamentos y no conozco los vecinos y me resulto muy seco muy frío llegar de trabajo, subir las escaleras, encontrar los vecinos y no poder le preguntar, como fue tu día. Si los preguntas aquí la gente se va quedar mirando te que te importa. A pensar que ahora tengo muchísimos amigos. Pero los tengo porque yo hecho todo. Me empezó sentir sola, tan, tan sola que cuando Jan tener que trabajar, y yo también con la boca cerrada. Yo soy una persona muy conversadora muy abierta. Me gusta conocer a la persona. Yo tengo que buscar una forma porque me voy a deprimir aquí. Como que me pasó en el primer año. Y fue por eso, por la falta de, no es falta de calor humano, es que aquí se vive así. Es otra cultura, se vive muy cerrado. Como un país que lo tiene todo, con tanta gente joven que hay aquí, porque no se comunican tanto, porque no hay esa, no entiendo. Eso todavía, actualmente me choquee. Me choquee muchísimo la cultura. La cultura es muy seca. Una cosa que lo digo yo de los eslovenos. Los eslovenos son fríos, pero cuando tienes un amigo Esloveno sabes que tienes un amigo para toda la vida, yo lo sé porque primero tienes que conocerlo. Los eslovenos te dan un tramo para llegar a la vida de ellos. Yo hecho amistades abriendo a mí primero.

9. Kako ste se prilagodili novemu življenju?

Zase lahko rečem, da z veliko moči. Zelo so me navdihnile lepe stvari, mesto, ljudje, ki si zelo previdno izkazujejo naklonjenost v javnosti, tukaj je zelo težko videti nekoga, ki je slabo oblečen. To me je najprej napolnjevalo. Kadar si ti migrant in ne znaš jezika je pomembna govorica telesa. Tukaj se mora imigrant najprej dokazovati drugim in moraš biti simpatičen. Ker nisi Slovenec, si imigrant in ne govoriš jezika, ampak tako ni samo v Sloveniji, tako je v kateri koli državi na svetu. Imigrant najbolj od vsega potrebuje, da mu ljudje odprejo vrata. Ko se zjutraj zbudim in vem, da nisem v svoji hiši in nisem v svoji državi, ne da sem nehala biti jaz, ampak moram biti kot vi tukaj. Ker v bistvu živim tukaj. Ne morem več razmišljati kot Kubanka, čutim Kubo, je v moji krvi, je moja domovina, ampak moram živeti z mentaliteto, ki jo imate vi tukaj. Če ne naredim tako, se

nikoli ne bom prilagodila. Sem prilagojena in to je najtežje. Slovenija mi je odprla vrata sveta, ampak ni moja.

En mi caso, con mucha fuerza. Me llene mucho de las cosas lindas, de la ciudad, de la gente muy cuidadosa con su afecto afuera, aquí es muy difícil ver alguien mal vestido. Eso primero me llene. Primero para tu, cuando tú eres emigrante no tienes la barrera del idioma, la gestualidad, aquí primero un emigrante tiene que a traer a las personas con quien vives que son nuevas para ti y para ellos tienes que ser simpática. Por eso siempre lo digo a mi mama, en Eslovenia para gente si te abran las puertas primero tienes que ser simpática. Porque no eres eslovena, eres emigrante, no hablas el idioma, no solo en Eslovenia, en cualquier país del mundo. Un emigrante necesita que los de más le abran las puertas. Un emigrante es como aportada de una puerta, tienes que forzarte más. Cuando yo me levanto en la mañana y sé que no estoy en mi casa, sé que no estoy en mi país, no es que deje ser yo, pero tengo que ser como ustedes aquí. Porque realmente donde vivo es aquí. Yo no puedo pensar más como cubana, yo siento Cuba, es mi sangre, es mi tierra, pero tengo que vivir con la mentalidad de ustedes aquí. Si no lo hago así, nunca me voy adaptar. Estoy adaptada y eso es lo más difícil. Eslovenia me abrió la puerta del mundo, pero no es mía.

10. Kaj ste pogrešali in ali se s čim niste mogli sprijazniti?

Toploto. Podnebje. Ljudi. Hoditi po ulici in se ustaviti petkrat samo zato, da bi se pozdravili. Prav tako nedeljo. Začejala sem se počutiti sama. Preživela sem enajst mesecev tukaj, nato pa sem se začela počutiti depresivno, mislila sem da bom znorela. Enkrat sem bila tako nezadovoljna sama s sabo, počutila sem se slabo in se tudi prvič sprla z Janom. Obtožila sem ga vsega, kar se mi dogaja in nič mi ni odgovoril. Toliko stvari se je nabralo in tudi strah me je bilo. On mi je pomagal, razumel me je, kot me razume vedno.

Calor. El clima. La gente. Caminar una calle y parar te cinco veces solamente para saludar. También el domingo. Me empezar sentir sola. Pero me paso a los once meses de vivir aquí, fue que yo me empecé sentir depresiva, que pensé que me voy a volver loca. Tanto que una vez me puso tan molesta con migo misma, me sentí tan mal que fue el primera pelea con Jan. Que lo culpe a él de lo que me está pasando y él no me contesto nada. Se me juntaron tantas cosas, tenía mucho miedo también. Y él me ayudo, comprendo me como el me comprende siempre.

11. Se počutite sprejeti v slovensko družbo? Imate občutek, da ste diskriminirani?

Tukaj se nikoli nisem počutila diskriminirano. Prvo leto sem bila polna kompleksov. Sama sem verjela in čutila to diskriminacijo. Ampak ko sem začela govoriti slovensko, sem ugotovila, da sem sama sebi delala škodo. Slovenci imate nekaj dobrega, počutite se ponosne, kadar nek migrant govori vaš jezik, saj veste, kako težko je to. To ti da neko velikansko pomoč in ti da zaupanje, da je

nemogoče, da se počutiš diskriminirano. Nikoli se nisem počutila diskriminirano, niti zaradi barve kože.

Aquí nunca nadie me ha discriminado. El primer año me sentida complejo. Yo misma cree que sentía este discriminación. Pero cuando empecé hablar esloveno me di cuenta que yo misma era que me estaba siendo daño, porque los eslovenos tiene algo muy bueno, se siente muy orgulloso cuando un emigrante habla su idioma, que saben qué difícil es. Eso te da una ayuda tan grande y te da tanta confianza que es imposible que tú se sientes discriminado. Jamás me sentí discriminada aquí, ni si por el color de la piel.

12. Ste se udeležili kakšnega programa za lažjo vključenost v slovensko družbo?

Katerega (jezikovni tečaj ...)?

Hodila sem na tečaj slovenščine v Ljubljani. To sem izvedela na zavodu za zaposlovanje in bilo je brezplačno. Jan je študiral z mano ponoči in tudi tašča mi je pomagala. Ampak je težko. Če ne bi imeli priložnosti pridobiti osnovnega znanja, bi bilo za nas zelo težko. Sama ne hodim več, ker mi ritem dela to onemogoča. Prišla sem do druge stopnje.

Yo tuve clases eslovenos en Ljubljana. Eso Zavod te lo dicen, es gratis. También Jan estaba estudiando con migo en la noche, y también mi suegra me ayudo. Pero es difícil. Eso básico que te dan, si nosotros no teníamos esta oportunidad, van hacer muy difícil para hablar. Yo no voy más, porque en ritmo de trabajo que tenía,... Yo llegue hasta segundo nivel.

13. Kakšen je bil proces iskanja stanovanja?

Ni bilo težko dobiti stanovanja, saj ga je imel Jan. Želela sem si dom in ga dobila. Moj mož je »kubaniziran«. Najino stanovanje je najin otok in ime mu je Kubita.

No fue difícil conseguir el apartamento, porque el lo tenia. Yo quería un hogar y lo logre. Mi marido esta cubanizado. Nuestro apartamento es nuestra isla, se llama Cubita.

14. Kdaj ste začeli iskati zaposlitev?

To je bil drug problem, ker sem znala zgolj osnovno slovenščino, ki se jo naučiš v prvih šestih mesecih. Je osnova za komuniciranje. Šla sem na zavod za zaposlovanje, ampak me nikoli niso poklicali, nikoli. Tam je toliko ljudi, da je nemogoče, da bi te poklicali. Odločila sem se, da si sama poiščem službo, skupaj z možem seveda. Klicala sva čistilne servise. Jan je moral govoriti. Nikoli ne bom pozabila, kako mi je ta država pomagala in mi dala priložnost, da sem lahko začela znova. Slovenija mi je dala priložnost in nikoli me nihče ni zavrnil, zaradi tega ker ne bi znala govoriti slovensko. Neverjetno.

Eso fue el otro problema. Porque solo tenía el esloveno básico, que te dan en la escuela, esos son los primeros seis meses. Es el básico para comunicarte. Yo fui a Zavod pero nunca me llamaron, nunca. Es que hay tanta gente allí que es imposible de que te llamen. Y decidí buscando yo sola, junto con él por supuesto. Y llamamos a las firmas de limpieza. El tenía que hablar. Nunca me voy a olvidar en este país, que este me ayudó muchísimo, porque que alguien te da una oportunidad para tu empezar. Eslovenia me dio la oportunidad, jamás nadie aquí me negado el trabajo porque yo no sé por hablar esloveno. Es increíble.

15. Kaj je bilo najtežje pri iskanju zaposlitve?

Najtežje je bilo delati kot čistilka. Nikoli si nisem predstavljala sebe pospravljati kopalnico, če to ni kopalnica v moji hiši. Na začetku me je bolelo, ampak sem si rekla da, tudi to je delo, enako kot katerokoli drugo in je prav tako pomembno. In so me naučili. Bilo mi je težko, ampak na koncu sem to presegla.

Lo más difícil fue trabajar como limpiadora. Jamás me imagine yo limpiando un baño, si no fue el baño de mi casa. Al principio me dolió, pero dije no, esto es un trabajo igual que cualquiera, y es un trabajo importante también. Y me enseñaron. Me fue difícil pero al final lo logre.

16. Ste z zaposlitvijo zadovoljni?

Zelo sem zadovoljna, zato ker imam tam ljudi, ki me imajo radi. Vredno je.

Muy contenta, porque hay mucha gente allí que me quieren. Vale la pena.

17. Kakšno je vaše družabno življenje in krog prijateljev?

Na začetku se je moje družabno življenje vrtelo okrog Janovih prijateljev. Sčasoma sem ugotovila, da potrebujem tudi svoje prijatelje. In bila sem vedno bolj pogumna in se počutila bolj sproščeno. In sedaj imam zelo veliko prijateljev.

Al principio mi vida aquí se concentró en los amigos de Jan. Pero poco a poco me di cuenta que necesito mis amigos también. Y ya me fui como cubriendo más y me fui sentando mas cómoda, bueno ya tengo amiguitas. Y ahora tengo millones amigos.

18. Ali veste, če obstaja kakšna skupnost ljudi vaše narodnosti?

Ja. Kubanci so v Ljubljani. Punce se dobimo vsak 8. marec, ko je dan žena. Neverjetno je, da kadar se dobimo, govorimo slovensko in ne špansko. Dajemo si pravico reči »ne razumem«. Imamo zelo lepo skupno navado, ko gre nekdo na Kubo, se med seboj pokličemo in vprašamo, če bi kdo rad kaj poslal svoji družini in pripravimo paketek. Je kot nekakšna religija med nami. Zelo redko se zgodi, da Kubanec, ki gre na Kubo, ne pokliče drugega Kubanca in ga vpraša, kaj želi poslati. Tvoja

družina se slabo počuti, moja mama si želi ravnati tako in pripraviti stvari, kakor jih imam jaz tukaj, jaz pa tega nočem. Boli me, da bi ji pokazala, da se je moje življenje spremenilo. Moramo pozabiti biti Slovenci, da smo lahko spet Kubanci. Vedno se bom počutila Kubanka, ampak Slovenija te vsega izropa. Moje srce je izropano in jaz se ne počutim več jaz. Ko se preseliš, daš toliko energije za življenje, adaptacijo in vse. Če ne ohraniš delčka Kube, prenehaš biti Kubanec.

Sí. Aquí hay cubanos en Ljubljana. Nos juntamos las muchachas cada ocho de marzo, que es el día de la mujer. Es increíble cuando nos juntamos, no hablamos español pero esloveno. Nos damos el derecho decir “ne razumem”. Tenemos nuestro grupito aquí, una cosa muy linda que tenemos nosotros, alguien va para Cuba y nos llamamos entre todos, que le vas a llevar a tu familia, y hacemos un paquetico, mira esto es para mí mama y para mi papa. Una religión entre nosotros. Muy difícil que un cubano valla para cuba y no llama otro cubano, voy para tierra, que quieres llevar. Tu familia se siente mal, mi mama quiere tratar, quiere preparar las cosas como yo las tengo aquí y yo no quiero eso. Me duele mostrar la ella que mi vida cambio. Tenemos que dejar hacer Eslovenos, para volver hacer Cubanos otra vez. Yo siempre voy hacer cubana, pero Eslovenia te roba todo. Me robo corazón, yo no me siento yo. Cuanto tu migras, das tanto para vivir, adaptarte, todo. Que has tu costumbres, si tu no tratas de aguardar un pedacito de Cuba contigo dejas de hacer cubano.

19. Kako se počutite glede domovine, ki ste jo zapustili?

Težko je govoriti o tem. Še težje je to čutiti. Vendar vem, da moram o tem govoriti, ker je to del mojega življenja in tem stvarim nikoli ne moreš ubežati, saj imaš to v svoji krvi in identiteti. Na Kubi sem se rodila, naučila hoditi in govoriti. Kuba mi pomeni religijo in je skrb, ki jo imam vsak dan. Kuba je v meni. Kadar sem žalostna in pogrešam svojo mamo, ne grem v svoje stanovanje, ampak grem na pivo, gledam slike svoje mame na telefonu in se ne vrnem nazaj domov, dokler se ne počutim bolje.

Es duro para hablar lo. Pero más duro es sentir lo. Pero lo tengo que hablar, porque eso es la parte de mi vida, y de esas cosas tu nunca puedes escapar, porque eso está en la sangre en mi identidad. Cuba es mi lugar de nacimiento, donde aprendí a caminar, a hablar. Cuba para mí significa, es como una religión y es una preocupación que tengo siempre cada día. Yo nunca dejo a pensar en Cuba. Tengo páginas de internet con noticias de Cuba. Cuba está dentro de mí. Cuando yo estoy muy triste y extraño mucho a mi mama, yo no voy a mi casa, me voy a tomar una cerveza, me pongo mirar fotos de mi mama en el teléfono y no regreso a la casa, hasta que yo no me siento mejor.

20. Kolikokrat na leto greste domov in za koliko časa?

Vozovnico za Kubo je nekoliko težje dobiti. Vedno poskusim potovati enkrat na leto. Vendar sedaj zaradi dela poskušam iti vsako drugo leto. Grem samo za petnajst dni. Nekoč si želim iti za en mesec. Nikoli ne bom prenehala potovati na Kubo, zaradi moje mame. Lahko živim brez Kube, vendar ne morem živeti brez svoje mame. Nikoli mi ni manjkala komunikacija z njo, saj vedno govoriva po telefonu. Imava dobro komunikacijo.

Paisaje para Cuba es un poco difícil. Siempre trato de ir una vez el año. Pero ahora con este trabajo, voy a tratar de ir, cada dos años. Solo voy quince días. Quiero ir una vez un mes. No puedo dejar de ir a Cuba, nunca. Por mi mamá, yo puedo vivir sin Cuba, pero mi mamá no puede vivir sin mí. Nunca me faltaba la comunicación con ella, siempre hablamos por teléfono. Tenemos una buena comunicación.

21. Se kdaj želite vrniti nazaj v domovino?

Ne. Zaradi tega, ker me je Slovenija izropala. Želela bi iti za nek določen čas, šest mesecev tukaj, šest mesecev tam. Da bi uspela imeti materialno gledano tam vse, kar imam tukaj. Želela bi preživeti več časa tukaj, saj se tukaj živi bolje in sem se zelo prilagodila. Nisem pripravljena na to, da bi začela na novo.

No. Porque Eslovenia me robo. Me gustaría ir allí un tiempo, seis meses aquí, seis meses allá. Lograr allí materialmente lo que tengo aquí. Me gustaría más tiempo aquí, porque se vive mejor, me adaptado mucho aquí. Sería empezar nuestro cambio de nuevo, no estoy preparada para eso.

22. Kakšne občutke imate ob odhodu iz Slovenije?

Kadar pridem na Kubo ni isto. Veliko je sprememb, je šok. Mami želim pokazati vse, kar imam tukaj, ampak ne morem. V prvih treh dneh sem živčna in slabe volje. Takrat čutim veliko bolečino, ker ona ne more imeti enakega življenja, kot ga imam jaz tukaj. Čustveni šok je močan. Ko sem na Kubi, se mi zdi, da ne diham isto, počutim se tako samozavestno, sproščeno, ker si rečem, da sem tam, kjer je moje. Sem druga oseba. Srečna. Šok, ki ga čutim na Kubi, je pomanjkanje materialnih dobrin, o politiki ti ne bom govorila.

Cuando llego no es igual. Es mucho cambia, un choque. Porque yo quiero mostrar la a ella todo que yo tengo aquí pero hacérselo allí como fuera de aquí, yo no puedo. Tu sabes la razón porque. Me pongo nerviosa me pongo de muy malhumor en primeros tres días. Cuando estoy en esto momento allí siento tanto dolor por dentro, porque ella no va a tener lo mismo que yo lo tengo aquí. Pero el choque de sentimiento es fuertísimo. Cuando estoy allá en Cuba yo me da cuenta que yo no respiro igual, me siento tan confiada, tan relajada, que yo digo estoy en lo mío. Y soy otra persona. Feliz. Lo único choque que yo siento en Cuba es choque material, y no te voy a hablar de política.

23. Na kakšen način ohranjate stike z družino, prijatelji?

Vse prijatelje sem izgubila. Večina prijateljev je emigrirala v Združene države Amerike. Tisti, ki so ostali, ljudje iz soseske, se do mene obnašajo drugače, kot prej. Živijo v stigmi, da prihajam iz Evrope, razmišljam drugače in me vidijo drugače, spremenjeno. Ne obravnavajo me več enako.

Los amigos han perdido todos. La mayoría de los amigos emigraba a Estados Unidos también. Las pocas que me quedan, gente te barrio, cuando me tratan no me tratan como antes. Viven en la estigma ese de que yo vivo en Europa, pienso diferente, me visto diferente, cambie. Son ellos que no te tratan igual.

24. Kako ohranjate svojo kulturo (prazniki, hrana, običaji, glasba ...)?

Ohranjam svoj košček Kube. Na primer doma se nikoli ne kuha slovenska hrana, zelo malo, vedno kubanska hrana. Glasba je kubanska. Imam svojo vero afriško-kubansko, ki jo ohranjam v svojem domu. Moj košček Kube je v mojem domu.

Haciendo mi pedacito de Cuba. Primero en la casa nunca se cocina la comida eslovena, muy poco, siempre la comida cubana. La música cubana. La religión mía, yo creo en dios, religión afrocubano, lo mantengo. Eso religión lo tengo mucho en mi casa. Mi pedacito de cuba esta en mi casa.

25. V katerem jeziku se pogovarjate doma – v Sloveniji?

V španščini. In z Janovo družino v slovenščini. Z Janom govorim slovensko, saj on ve, da mi to pomaga. Morala bi govoriti z njim ves čas v slovenščini, ampak govoriti špansko je kot neka tableta zame in za mojo identiteto. Počutim se sproščeno. Ko nisem doma, se moram pogovarjati po slovensko in ko se vrnem domov, želim govoriti špansko. Za moje živce.

Español. Y con la familia de Jan, esloveno. Con Jan hablo español porque sabes que son ayuda, yo debería hablar con el todo el tiempo en esloveno, pero eso es como una tableta para mí, para mi identidad. Me sentido relajada. Cuando no estoy en mi casa necesito hablar esloveno, y cuando me vuelvan a mi casa, quiero hablar español. Para mis nervios.

26. Kako si pomagate, ko ste v stiski (žalostni)? Na koga se obrnete?

Sem precej depresivna oseba. Ker ljudje niso odprti, sem se naučila molčati in obdržati stvari v sebi. Psihično mi nekaj manjka. Slovenija mi je dala veliko sreče, a izkušnje so mi dale to slabo stvar. Začela sem samostojno življenje in obenem sem se morala naučiti kontrolirati negativna čustva. Naučila sem se molčati. Edino, kar premaga žalost, je, kadar se sprehodim po Ljubljani.

Vstanem ob treh zjutraj, grem od doma ob petih zjutraj in se sprehajam po Ljubljani. To me sprošča, mi pomaga. To mesto ima nekaj, ne vem točno, kaj, obenem te oropa in ti da pogum, ne vem. V cerkev se grem pogovarjati z Bogom. Kadar se počutim zelo žalostna in depresivna, ne želim govoriti z nikomer in grem na Prešernov trg, v tisto cerkev, in prehodim mesto. Stari del Ljubljane je najlepše, kar obstaja. In počasi si zdravim srce.

Yo soy una persona que estoy bastante depresiva. Porque la gente no están abiertos me aprendido a callar y guardar las cosas dentro. Eso me falta un poco psíquicamente. Eslovenia me han dada a mi mucha felicidad y mucha escuela me han dada esa cosita mala. Si tú hiciste a tu vida sola aquí tienes que aprender a controlar las emociones negativas también. Aprendido callar me. A mí lo único que me quita la tristeza grande es cuando pase en Ljubljana. Yo me levanto en tres de la mañana y me ido de la casa en cinco de la mañana a caminar por Ljubljana. Eso me relaja tanto, eso me ayuda, porque esta ciudad, no sé qué este ciudad tiene, que lo mismo te roba y te da ánimo, no sé. Yo voy a la iglesia para hablar con dios. Cuando yo me siento muy triste y muy deprimida yo no quiero hablar con nadie y voy a ir a Prešeren, a esa iglesia, camino la ciudad. Ese parte de Ljubljana vieja es lo más lindo que hay. Y poco a poco si me vas a sanando el corazón.

27. Si želite, da bi vsi tujci imeli bolj enostaven dostop do profesionalne pomoči, ko jo potrebujejo (svetovanje, pogovori)?

Tega si res želim, bilo bi mi v veselje. Bilo bi mi všeč, če bi v Ljubljani obstajala institucija za vse migrante, samo za migrante. Tam bi lahko imeli skupino, kjer bi lahko govorili o vsem, kar se nam dogaja, bi me veselilo in vem, da je mogoče to narediti. V svojem primeru potrebujem profesionalno pomoč, kadar se počutim slabo. Ne morem iti k psihologu, ker me niti malo ne razume, kar poskušam povedati. Tukaj želim imeti ljudi, ki ti pomagajo v trenutku obupa. Nek prostor, kjer bi si lahko odpočili.

Me gustaría eso, me encantaría. Me gustaría si Ljubljana tenía una institución para los emigrantes, nada más que para emigrantes. Donde podríamos tener, una noche para hacer un grupo, para hablar que te ha pasado, me encantaría y yo sé que se puede hacer. Un psicólogo, porque llega un momento que uno se siente mal, en mi caso abecés yo me necesito una ayuda profesional. No puedo ir a psicólogo porque no me entiende ni un carajo que estoy diciendo, tener una gente allí que te ayude. En un momento de desesperación. Un lugar donde nosotros podemos descansar.

IZJAVA

Spodaj podpisani/-a Maruša Šoklič, študent/-ka univerzitetnega dodiplomskega študija Socialno delo, Fakultete za socialno delo Univerze v Ljubljani, z vpisno številko 06110027, s svojim podpisom izjavljam, da sem avtor/-ica diplomskega dela z naslovom:

»Duševne stiske kot posledica migracij«.

S svojim podpisom zagotavljam:

- da je predloženo diplomsko delo rezultat mojega samostojnega raziskovalnega dela ter da so vsa dela in mnenja drugih avtorjev citirana in navedena v seznamu virov, ki je sestavni del predloženega diplomskega dela;
- da se zavedam, da je plagiatorstvo, ne glede na obliko in način predstavljanja tujega avtorskega dela kot svojega, v nasprotju z akademsko etiko in s pričakovanimi moralnimi prepričanji ter pomeni hujšo kršitev pravil in predpisov, ki urejajo to področje, kot tudi posledic, ki jih ima takšno dejanje za predloženo delo in z njim povezani status;
- da sem seznanjen/-a z določili Pravilnika o diplomskem delu in diplomskem izpitu;
- da je predloženo pisno delo identično elektronski verziji istega dela;
- da v skladu s 1. odstavkom 21. člena Zakona o avtorskih in sorodnih pravicah (Ur. l. RS, št. 16/07, 68/08 in 110/13) dovoljujem, da se zgoraj navedeno diplomsko delo objavi v digitalni zbirki eGradiva in repozitoriju UL.

V Ljubljani, 15. 6. 2017

Podpis avtorja/-ice:

S svojim podpisom:

- dovoljujem knjižnici Fakultete za socialno delo Univerze v Ljubljani uporabo svojega rojstnega datuma za namen obdelave diplomskega dela v sistemu COBISS;
- soglašam z objavo svojega diplomskega dela na svetovnem spletu;

V Ljubljani, 15. 6. 2017

Podpis avtorja/-ice: